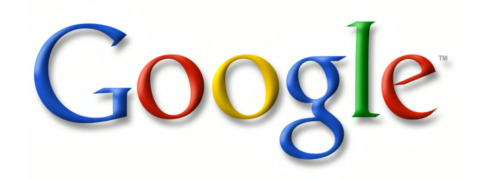

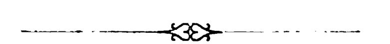
Н. МАРРЪ.

X

СПИСОКЪ РУКОПИСЕЙ

СЕВАНСКАГО

МОНАСТЫРЯ

ИЗЪ ЛѢТНЕЙ (1890) ПОѢЗДКИ ВЪ АРМЕНІЮ

МОСКВА,
Типографія М. Бархударянъ, Мясницкая, д. наслѣдн. Ананова.
1892
(46)

√

Ն. ՄԱՌ.

ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՄԱՌՕՏ

ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՒԱՆԱՅ

ՅԱՄԲԱՌՆԱՅԻՆ ԺԹՅԼԹԺԹ. 'Ի ՀՕՅԱՑԵԱՆ ԺՈՆԱՊԱՐՀԱՐԳՈՒԹԵՆԷ.

ՄՈՍԿՈՒԱ
ՏՊԱՐԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԻ.
ՌՅԽԱ

На основаніи 138 ст. Высочайше утвержденнаго устава универстетовъ, факультетъ Восточныхъ языковъ С.-Петербургскаго Универстета печатать разрѣшилъ.

И. д. Декана А. Позднѣевъ.

Imprimerie M. Barkhoudarian, Moscou, Miasnitzkaja, mais. Ananoff.

СОДЕРЖАНІЕ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

«Списокъ рукописей Севанскаго монастыря съ описаніемъ десяти Эчміадзинскихъ рукописей», на который я ссылаюсь въ «Замѣткахъ и Извлеченіяхъ изъ армянскихъ рукописей» (см. Изъ Лѣтней поѣздки въ Арменію, Зап. Вост. Отд. Имп. Рус. Археолог. Общ., V т., стр. 211—241 и VI т., стр. 135—228), пришлось разбить на двѣ части: описаніе Эчміадзинскихъ рукописей, имѣющихъ исключительное значеніе для цѣли лѣтней поѣздки 1890 года и предмета моего изслѣдованія по армянской книжной сказочной литературѣ, появится одновременно съ самимъ изслѣдованіемъ, списокъ же рукописей Севанскаго монастыря, какъ представляющій, при всей его краткости, самостоятельный интересъ, оказалось возможнымъ выдѣлить особо и является отдѣльно въ предлежащемъ изданіи.

За обслѣдованіе коллекціи Севанскихъ рукописей я взялся въ надеждѣ найти въ ней что либо по занимающему меня вопросу объ армянскихъ книжныхъ сказкахъ; добыча въ этомъ отношеніи была не велика, но за то, по пересмотрѣ всѣхъ рукописей, у меня оказался матеріалъ по описанію рукописей, который и составляетъ содержаніе настоящей книжки. Входить въ большія подробности при описаніи мнѣ не позволила ограниченность времени: начавъ описывать подробно, какъ это еще видно изъ первыхъ номеровъ, я вскорѣ принужденъ былъ довольствоваться краткими замѣтками, чтобы успѣть осмотрѣть всю коллекцію. Хорошую услугу оказалъ Монастырскій каталогъ: по обслѣдованіи каждой рукописи, я сличалъ для провѣрки данныя, собранныя мною, со свѣдѣніями, заключенными въ Монастырскомъ каталогѣ. Слѣдуетъ оговориться, что есть случаи, отчасти отмѣченные ниже при описаніи, когда я расхожусь съ составителемъ М. каталога; весьма возможно, что въ такихъ случаяхъ не всегда я правъ, но я сообщалъ лишь то, что видѣлъ лично. Исключеніе составляютъ помѣченные звѣздочкой номера, именно 25, 26, 27, 53, 74 и 104. Рукописи съ этими номерами не оказались на мѣстѣ. Пока я все надѣялся найти ихъ въ библіотекѣ, не справлялся ни у кого объ ихъ судьбѣ; когда же, въ послѣдній день моего пребыванія въ С., описалъ послѣднюю рукопись, а ихъ все-же не нашелъ, настоятеля не было на островѣ; не дождавшись его, описаніе

отсутствовавшихъ рукописей я заимствовалъ изъ Монастырскаго каталога. Къ вечеру возвратился настоятель о. Булбулянцъ, которому кстати приношу живѣйшую благодарность за радушный пріемъ, и сообщилъ, что рукописи, интересующія меня, находятся въ церкви; на вечернѣ въ церкви я дѣйствительно успѣлъ увидѣть два рукописныя Евангелія.

Сожалѣю, что не удалось провѣрить и пополнить мои наблюденія такимъ же образомъ на основаніи другой работы, имѣющей значеніе главнымъ образомъ для художественной стороны дѣла и палеографіи. Списокъ былъ уже напечатанъ, когда Ѳ. Г. Беренштамъ любезно передалъ мнѣ всѣ свои рукописныя замѣтки, касающіяся Севанской коллекціи.

Отчасти въ дополненіе, отчасти въ поясненіе предлагаемыхъ ниже описаній нужно прибавить, что переплетъ многихъ рукописей украшенъ разноцвѣтными камнями, которые всегда перечисляются въ Монастырскомъ каталогѣ; при переплетѣ, называемомъ мною досчатымъ, доски обтянуты кожею: большинство переплетовъ съ тисненіемъ, иногда вытиснены надписи, на нѣкоторыхъ—различныя фигуры изъ пуговокъ; часто они въ серебряномъ окладѣ; какъ наиболѣе интересныя въ отношеніи переплета отмѣчены мною рукописи №№ 11—17, 19, 21, 22, 29, въ особенности же №№ 18 и 20. Украшенія, упоминаемыя въ описаніяхъ, заключаются въ разрисованныхъ иниціалахъ, заставкахъ, миніатюрахъ и т. п., иногда же украшеніе ограничивается тѣмъ, что заглавныя буквы и начальныя строки писаны красными чернилами. Рукописи рѣдко снабжены пагинаціею по страницамъ или листамъ; обыкновенно пронумерованы лишь тетради, состоящія въ каждой рукописи изъ равномѣрнаго количества листовъ; иногда въ началѣ и въ концѣ рукописи имѣется рядъ листовъ, не попадающихъ въ нумерацію тетрадей. Число листовъ, выставляемое мною въ началѣ описанія, большею частью опредѣлено на основаніи этихъ данныхъ, что и указано наглядно въ соотвѣтственныхъ мѣстахъ, во избѣжаніе недоразумѣнія.

Прилагаемою заглавною страницею Евангелія Іоанна, по рукописи № 1, я обязанъ любезности художника В. Як. Суренянца; не имѣя съ собою нужныхъ матеріаловъ, В. Як. въ Севанѣ начертилъ лишь рисунокъ, краски же навелъ, по помѣткамъ, по возвращеніи въ Эчміадзинъ. Нѣсколько литографированныхъ экземпляровъ рисунка по копіи В. Я-ча раскрашены въ цвѣта подлинника: всѣ они, въ количествѣ 14, предназначены для библіотекъ—Унив. и Археолог. Общ. въ СПБ., Румянц. Муз. и Лазар. Инст. въ Москвѣ, Унив. въ Казани, Публ. и Нерсэсовской Семин. въ Тифлисѣ, Монастырской въ Эчміадзинѣ, Мехитаристовъ въ Вѣнѣ и Венеціи, Ватиканской въ Римѣ, Императорской въ Берлинѣ, Національной въ Парижѣ и Британскаго Музея въ Лондонѣ.

Я не располагалъ временемъ, чтобы заносить при каждомъ случаѣ имена послѣднихъ собственниковъ и жертвователей рукописей; замѣчу только, что много рукописей принесено въ даръ въ 30 годахъ архіепископомъ Іоанномъ Севастійскимъ и его ученикомъ вардапетомъ Мануэлемъ (*յամսարոյ և մարավանու Յոհաննու արքեպիսկոպոսի Սեբաստացւոյ և յաշակերտի նորին Մանուէլ վարդապետէ Կիւմիւշխանցւոյ*), между прочимъ №№ 63 и 67 (см. также Списокъ,

стр. 28, равно *Սամուէլ վարդապետ*, *Պատմ.*, стр. 92—93). Одно несомнѣнно: въ Севанской коллекціи имѣется всего, и то можетъ быть, одинъ или другой экземпляръ изъ тѣхъ рукописныхъ св. книгъ, которыя по сообщенію Степ̓ана Асоѓика (кн. III, гл. 3), *во множествѣ пріобрѣтались съ девятаго вѣка братіей при церкви Апостоловъ, на Севанскомъ островѣ, что на Геѓамскомъ* (Гокчайскомъ) *озерѣ, чтобы просвѣщались духовныя очи для узрѣнія пути Господа.* Почти всѣ номера настоящаго собранія—позднѣйшаго происхожденія, и лишь единичные, главнымъ образомъ списки XIX вѣка, писаны на самомъ островѣ. Это обстоятельство, т. е. отсутствіе въ Севанѣ древнѣйшихъ Севанскихъ рукописей, и послужило, должно быть, основаніемъ для той невѣроятной легенды, которая приведена у вардапета Мануэля Кюмюшханскаго въ *Պատմութիւն անցից անցելոց Սեւանայ Վանուց արարեալ ի* 1830 *ամի ի Սեւան, Էջմ.* 1871, стр. 64—65 и у еп. I. Шаһхат̓унянца, *Ստորագրութիւն Կաթուղիկէ Էջմիածնի և հինգ գաւառացն Արարատայ, Էջմ.* 1842, II, стр. 223—224, и повторена Шопеномъ въ Историческомъ памятникѣ состоянія Армянской Области въ эпоху ея присоединенія къ Россійской Имперіи, СПБ. 1852, стр. 924: разсказывается именно, что въ одинъ прекрасный день, во время католикоса Симеона Эриванскаго, монахи Севанской обители узнали о намѣреніи католикоса посѣтить ихъ край и самый монастырь; засуетились, поспѣшно принялись чистить и приводить монастырь въ надлежащій порядокъ; въ концѣ всего, какъ къ послѣднему дѣлу, обратились къ монастырской библіотекѣ, но видя, что нѣтъ возможности очистить ее въ короткій промежутокъ отъ гнили и остатковъ пергаментныхъ листовъ, обгрызенныхъ мышами и изъѣденныхъ молью, видя, что дождевой водой, прошедшей мѣстами черезъ щели, въ конецъ испорчены книги, во избѣжаніе гнѣва католикоса, любителя книжнаго дѣла, собрались монахи и всѣ рукописи, какъ попорченныя, такъ и цѣлыя, весь древній кладъ книгохранилища предали въ пищу волнамъ озера.

Симеонъ Эриванскій былъ католикосомъ съ 1763 годъ, большинство же рукописей Севанской коллекціи писано до 1763 года. Правда, почти всѣ эти рукописи писаны не на Севанѣ, и тѣ изъ нихъ, которыя съ датою времени до избранія католикоса Симеона, могли поступить въ библіотеку монастыря впослѣдствіи, послѣ гибели мѣстной старинной коллекціи: изъ Списка (стр. 28) дѣйствительно видно, что одна четвертая часть коллекціи и болѣе состоитъ изъ пожертвованій, сдѣланныхъ вард. Мануэлемъ и Степ̓аномъ Лимскимъ въ истекающемъ столѣтіи, въ началѣ истекающаго же столѣтія подвизался въ Севанѣ вардапетъ Шамќорскій Мхит̓аръ, собиратель рукописей съ разныхъ мѣстъ для «пустыни, *опорожненной* отъ священныхъ утѣшающихъ книгъ», какъ пишетъ авторъ *Պատմ. անցից անցելոց Սեւանայ Վանուց*, стр. 72—73, и въ нашемъ описаніи имѣются еще свѣдѣнія о пожертвованіяхъ рукописей позже 1763 года, но въ немъ же читаемъ, стр. 43, что рукопись № 92 была принесена въ даръ монастырю въ 1644 и, слѣдовательно, не всѣ безъ исключенія Севанскія рукописи были брошены монахами въ озеро во дни католикоса Симеона, если даже допустимъ, что дѣйствительно произошло нѣчто подобное приведенному преданію. По моему,

съ описаніемъ извѣстныхъ армянскихъ рукописныхъ коллекцій легко можетъ выясниться, куда изчезло или вѣрнѣе разошлось древнее рукописное сокровище Севанской пустыни.

Рукописей теперь въ Севанѣ меньше и противъ того, что было въ началѣ этого столѣтія (см. Списокъ, стр. 28). Дѣйствительность далеко ниже той цифры, которую покойный К. П. Паткановъ указывалъ въ 1879 г., говоря: «Библіотека Севанскаго монастыря заключаетъ въ себѣ около 180 рукописей» (Библіографическій Очеркъ Арм. Ист. Литер. СПБ., стр 23). Въ лѣто 1890 года эта «богатая библіотека рукописей», какъ она слыла до послѣдняго времени (см. Гр. Уварова, Путевыя Замѣтки, Москва 1887 г., стр. 188), обнимала 111 (два № 51) номеровъ; изъ нихъ нѣкоторые, мнѣ лично, какъ я уже сказалъ, не удалось видѣть.

Библіотекѣ въ Севанской пустыни отведено первое помѣщеніе съ правой стороны, когда съ пристани входите въ корридоръ, гдѣ расположены кельи монаховъ; рукописи и печатныя книги помѣщены въ одной комнатѣ, а другая, проходная къ ней,—ризница (*Թանգարան*); библіотека освѣщается однимъ маленькимъ окномъ, прямо противъ двери; рукописи расположены на трехъ, четырехъ полкахъ по лѣвую сторону, печатныя же книги, въ пятьсотъ съ лишнимъ номеровъ, разставлены по правую сторону на четырехъ полкахъ, во всю длину комнаты. Монастырскій каталогъ какъ рукописныхъ, такъ печатныхъ книгъ подъ заглавіемъ *Ցուցակ գրչաց և տպեալ մատենից սրբոյ Անապատիս Սէվանայ գրեալ ձւրոյն ուրոյն ՚ի* 1870 *ամի ի ս. Սէվան* составленъ въ 1870 году іеромонахомъ Иліею Джалалянцомъ.

Н. М.

СПБ. 23 Апрѣля, 1892 года.

ЗАМѢЧЕННЫЯ ОПЕЧАТКИ:

Напечатано—	**Чит.—**
9a, *Սեմէովն*	*Սիմէովն*
20a, *ԺԶ* 5bл.	*ԺԶ* 7b л.
35a, *Ջուռումչին*	*Ղուռումչին*
48a, (М. К.) № 1	(М.К.)—№ 1
48b, (М. К.) № 75	— № 75
» 140	104

№ 1.

339 л. in-fol⁰. Текстъ въ два столбца, каждый: 26,5×8,5с.—Строкъ: 19.—Матеріалъ: бѣлый, тонкій пергаментъ.—Пагинація армянскими буквами (բօլորգիր) черезъ каждые восемь листовъ, но невыдержанно.—Письмо: инціальное (երկաթագիր). — Украшенія: раскрашенные инціалы съ миніатюрами на поляхъ; заставки (խորան) въ началѣ каждаго изъ четырехъ Евангелій, при чемъ строки начальной страницы—золотыми буквами; равнымъ образомъ золотыми буквами 4 страницы, предшествующія тексту.—Иллюстрація: въ началѣ каждаго Евангелія образъ евангелиста (листъ съ ликомъ Матѳея вырванъ).—Переплетъ: досчатый; кожа съ тисненіемъ; обрѣзъ каждаго Евангелія окрашенъ въ иной цвѣтъ.—Состояніе: отъ обрѣза пострадали миніатюры на поляхъ; рукопись—разбита: недостаетъ листовъ, между прочимъ и въ концѣ.—Временемъ написанія въ рукописномъ каталогѣ монастыря указанъ 965-ый годъ и, судя по письму, рукопись, дѣйствительно,—древняя, но запись (см. ниже), впрочемъ дефектная, не даетъ никакого указанія ни о времени, ни о переписчикѣ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

А. **Կանոնք աւետարանաց** (1a—4b л.).

1. **Աւետարան ըստ Մատթէոսի** (5a—102a л.).

2. **Աւետարան ըստ Մարկոսի** (104a—165b л.).

3. **Աւետարան ըստ Ղուկասու** (167a—262b л.).

4. **Աւետարան ըստ Յովհաննու** (264a—339b л.)։

Извѣстное мѣсто о грѣшницѣ находится въ *концѣ* Евангелія Іоанна.

Въ концѣ рукописи письмомъ, переходнымъ отъ инціальнаго къ круглому, запись, сохранившаяся частично:

Փառք փառաց անեղին
երիցս 'ի միում եութե[ան]
Հաւր և որդւոյ և
Հոգոյն սրբոյ այժմ
և միշտ և յաւիտե[ան]
զաւք որ[քա]ղա[նի]ց [աշա]
կերտաց փրկչ[ին] պ[ա]
տուէր Հրաման[ի] ընկ[ա]
[լե]ալ յաւժարութեամ[բ կ]ն
[ային] [ի յոլորտս] տիե
զերաց [և] Հնազանդու
թեամբ աշակեր[տե[1]]
Հ[աւ]ատոցն աշակեր
տել զամենեսեան [փր]
կաւէտ աւետարանին [և]
գերել զամենայն միտ[ս]
'ի Հնազանդութիւն Ք[ի]
վասն որոյ աբբին զՀաւր
կենդանի 'ի վերնատաս
նոյ խնամոք աւետե[աց]
ամենասբ̅ Հոգւոյն ի Լ[ր]
ման աւուրն պենտակոստ
էիցն Հրազինեալ և Հր[ա]...

На этомъ мѣстѣ прерывается запись.

№ 2.

268 л. in-fol⁰. Текстъ въ два столбца, каждый: 22,8×7с.—Строка: 21.—Матеріалъ: бѣлый пергаментъ —Письмо: инціальное. — Украшенія:

---

[1]) Впрочемъ, это слово зачеркнуто въ рукописи красными чернилами.

миніатюры при иниціалахъ; заставки въ началѣ каждаго Евангелія.—Переплетъ: досчатый; кожа съ тисненіемъ. Состояніе: въ началѣ вырѣзаны шесть листовъ, въ концѣ оторваны края трехъ послѣднихъ листовъ.—Временемъ написанія на основаніи именъ въ записи о. Зарбаналянъ (Catal. des anc. trad. arm., p. 158) намѣчаетъ X-ый вѣкъ: запись воспроизведена мною ниже съ описками рукописи, равно съ народными формами, любопытными для того времени.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

1. Ευ. κατα Ματθαιου, **Աւետարան ըստ Մատթէոսի** (1a—74b л.).

2. Ευ. του κτα Μαρκου **Աւետարան ըստ Մարկոսի** (75a—124a л.).

3. Ευ. του κατα Λουκα, **Աւետարան ըստ Ղուկասու** (125a—208a л.).

4. Ευ. κτα Ιω, **Աւետարան ըստ Յովհաննու** (209a—268b л.):

Իրք կնոջ շնացելոյ нѣтъ въ концѣ Евангелія Іоанна.

Въ концѣ Евангелія Марка, на 124b. л., почеркомъ отличнымъ отъ текста, именно круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*)—запись:

Փառք անմահին այ և անմահ բնութե՛ն և կամակցութեամբ սր հոգոյն որ ետ յաւժարութիւն հոգոյ հանձարիս. արդ ես ծառայ քի և աղախին անպիտան համայս դուստր մամիկոնէն որ ոչ պտուղ ունէի և ոչ որդի յիշեցի զիմ մահէն աւրն և պահեղ պատաստանն քի և արարի ինն յիշատակարան և գնեցի ի հալալ արդեանց իմոց զսր և զհոգեկեց և զամենայ՞ն տառս զսր զաւետարանս և տվի բարձրաքաղիս սր ուխտին և սքանչելագործ սր գրիգորին 'ի ձեռն սր և մյնման հայրապետին տր վահանայ և սր ընտրեալ միաբանիցն յառաջնորդութեան սր ուխտին տր վահանայ և միաբանքս խոստացան ի տարին : բ : աւր պատարագել զքսի յիմ անունս. արդ որք հանդիպիք սր աւետարանիս տեսանելով կամ երկրպագելով ասացէք բոլոր սրտիւ ած ողորմի համայսին ամէն և ած յիշողացդ ողորմեսցի ամէն արդ ով զայս սր աւետարանս 'ի սր գրիգորոյն հանէ կամ խլելով կամ տանելով կամ էլ ցեղ ու վիմ յիշատակ խափանէ առաջի այ իմ մեղացն պարտա[կա]ն է:

№ 3.

267 л. in-fol⁰. Текстъ въ два столбца, каждый: 23×7c.—Строка: 21.—Матеріалъ: желтоватая, плотная, навощенная бумага.—Письмо: иниціальное.—Украшенія: иниціалы съ миніатюрами на поляхъ; заставки въ началѣ Евангелій; въ заставкахъ же десять страницъ, посвященныхъ канонамъ или согласію Евангелій. Вся страница 2-го листа занята также рисункомъ (кресть, листья и птицы).—Иллюстрація: образъ въ ростъ составителя Согласія Амона Александрійскаго [1] (3b л.) и 4 евангелистовъ, каждаго въ началѣ его Евангелія.—Переплетъ: досчатый; кожа съ тисненіемъ.—Состояніе: переплеть разбитъ; рукопись въ концѣ дефектна. Писецъ: Іоаннэсъ.

[1]) Надпись на образѣ: *Այս ամոնն աղեկսանդրացի. սայ տվեց մեզ զհամաձայնբարբառս սուրբ աւետարանիս:*

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

А. *Կանոնք աւետարանաց,* Согласіе Евангелій съ предисловіемъ Евсевія Карпіана (*Կարպիանոս*) круглымъ письмомъ (4a—8b л.).

1. ***Աւետարան ըստ Մատթէոսի*** (10a—79b л.).

2. ***Աւետարան ըստ Մարկոսի*** (81a—126b л.).

126b — 127a лис. заняты статьею о родословіи, начинающеюся такъ:

Պատմեցից զփոփոխումն ազգաց որ 'ի դաւթա ի ձեռն սաղ... ևն։

3. ***Աւետարան ըստ Ղուկասու*** (128a—206a л.).

4. ***Աւետարան ըստ Յովհաննու*** (207a—266a л.)։

Въ концѣ Евангелія Матѳея, на 80a л., круглымъ письмомъ запись:

Ով ոք ընթերցողք և լսողք ոք աւետարանիս. յիշեցէք զՇմաւոն րաբունապետն և զտր Ստեփանոս արհեպս սիւնեաց նահանգէ որ ետ զսր աւետարանս 'ի գեղաքաղաքն ոնկեղոն. 'ի սր եկեղեցին Սարգիս նահատակին։ Որք՝ եթէ ոք հանել ջանայ զսր աւետրն 'ի դրանէ սր եկեղեցւոյս 'ի մերոց կամ յաւտարաց. հանէ զնա քս ած 'ի խաւարն արտաքին. և մասն և բաժին զնոցայն առնու որ զտրն 'ի խաչ հանին և ընդ նոսա դատակցի ամէն և եղիցի եղիցի։

Въ концѣ Евангелія Луки, на 206a л., круглымъ письмомъ запись:

Տր Յն ողորմեայ Յովհաննիսի մեղաւորի գրողիս սր աւետարանիս։

Въ концѣ рукописи (266b—267a л.) въ записи круглымъ письмомъ послѣ обычнаго возданія хвалы (*փառք*) Господу и пространнаго богословскаго разсужденія объ Евангеліи и четырехъ Евангелистахъ едва успѣваетъ переписчикъ назвать себя, какъ рукопись оканчивается за ея дефектностью; привожу послѣднюю часть записи, касающуюся переписчика:

Արդ ես Յոհանէս քահանայ բազում վիրաւք խայթեալ՝ ոչ են[չ] ունելով թոշակ ճանապարհին [յա]ւիտենից՝ ցանկացող եղեալ այսմ ածագործ խմբար[ան]իս. և որ զգէնն և զահեղ բնութիւնն մյ զինքն ամբարեալ ունի և յաւրինուած դատաստանին. ես նմանեալ այնմ վաճառականի որ զամենայն ինչսն ետ և գնեաց զայն պատուական մարգարիտն. զայս ստա[ց]այ յոյս և ապաւէն յա[ւ]ուր աներեւ դատաստանին բազում աշխատան[աւք]...

Въ началѣ рукописи (1a — 1b) есть позднѣйшая приписка Сукіаса, сына архіеп. Степаноса и др.

№ 4.

221 л. in-fol. Текстъ въ два столбца, каждый: 23×7с.—Строки: 23.—Матеріалъ: желтоватая, навощенная бумага.—Письмо: круглое.—Украшенія: очень неудачные иниціалы въ связи съ миніатюрами, заставки въ началѣ каждаго Евангелія. — Иллюстрація: портреты, также неудачные, Евангелистовъ, каждаго передъ его Евангеліемъ.—Переплетъ: досчатый, кожа съ тисненіемъ. — Состояніе: переплетъ разбитъ; въ концѣ рукопись дефектна. Время: 1559 г.—Писецъ: Іоаннэсъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-
ՐԱՆ Դ գլ.:

1. *Աւետարան ըստ Մատթէոսի*, Евангеліе Матѳея (2a —63b л.).

2. *Աւետարան ըստ Մարկոսի*, Евангеліе Марка (64a —105a л.).

3. *Աւետարան ըստ Ղուկասու*, Евангеліе Луки (106a —171a л.).

4. *Աւետարան ըստ Յովհաննու*, Евангеліе Іоанна (172a—219b л.):

220a листъ занятъ исторіею о грѣшницѣ и фарисеяхъ, приведшихъ ее для искушенія І. Христа.

Въ концѣ рукописи, на 220b—221b л., почеркомъ текста запись:

Փառք անճառելի էն.

Որ արժանի արար զնեխեալս մեղաւք և զանարհեստ և զանիմաստ և զանարժան Յովաննէս. գրիչս սուտանուն կրաւնաւոր հասանել ի վերջին գիծ սրբոյ աւետարանիս ի թվաբերութեանս հայոց. ռ̃ք 'ի ս̃բ և ի գերահռչակ ուխտիս Մարաստայ հիմնարկեալ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, և ընդ հովանեաւ ս̃բ ած̃ածնին, և տ̃ր սրբոյն որ աստ կան հանգեալ: ի գե[ս°] ի հայրապետութեան տ̃ն Գրիգորիսի և արհեպս̃ի տ̃ր Ներսէսին և իշխանութեան ղաչղահմանէն:

Արդ երեսանկեալ աղաչեմ զընթերցող ս̃բ աւետարանիս և զհանդիպողք յիշեսջէք զանարժան Յովաննէս գրիչս ի ս̃բ յաղաւթս ձեր. և զծնաւղսն իմ. և տ̃ծ զձեզ յիշէ ամ̃ն:

После обычнаго заклятія въ случаѣ уничтоженія памяти переписчика въ рукописи—

Ընդ նմին յիշեցէք և զՄարխան զանիմաստս որ է [աշխատաւոր մ[է°]ր] և մի տ̃ծ ողորմի ասացէք և տ̃ծ ձեզ ողորմի. ամէն:

Засимъ въ рукописи недочетъ, во всякомъ случаѣ, одного листа, и послѣ небольшого разсужденія о Господней заповѣди заботиться о небесномъ Сіонѣ и Іерусалимѣ авторъ записи продолжаетъ:

Որում և ցանկացող եղև տ̃ծասէր և հոգևոր բարեպաշտ և հաւատարիմ Իսահակ արեղէս. որ ընտացաւ զս̃ր աւետարանս 'ի հալալ ընչից իւրոց. յիշատակ իւր և ծնաւղաց իւրոց. հաւրն իւրոյ Պարեպին[1]) *և մաւրն իւրոյ Խոթունին*[1]) *և որդին ն̃ր Ղուզ[ի]*[1])*. և հանգուցեալ եղբաւրն աբրահամի*[1]) *և միւս եղբաւրն թադէոսին և համաւրէն տ̃ր յարեան մերձաւորացն կենդանեաց և մեռելոց:*

Արդ որք հանդիպիք սմա կարդալով էն.

Անմեղադիր լերուք ակարութեան իմոյ և սխալանաց սորայ էն. և զանիմաստս յիշեայ ի տ̃ր էն.

Тутъ же слѣдуетъ инымъ почеркомъ и иными чернилами приписка:

Ես տ̃ր Կիրակոս: Եւ տ̃ր բարսեղս: Ես տ̃ր առաքելս: Ես տանուտ̃ր պարոն Մկրտիչս, Ես նազարիս՝ մեք Մէրէջրի Ճամփաթիս եաուք (sic) *նորոգել զս̃ր Աւետարանս յիշատակ մեզ և մեր ննջեցելոցն ամենեցուն մեծի և փոքրի արանցն և կանանցն: Ով ս̃ր ղասք քահանայից որք հանդիպիք ս̃ր աւետար...*

На этомъ прерывается рукопись.

[1]) Почеркомъ отличнымъ отъ текста.

Переписчикъ Іоаннъ называетъ себя, и только себя, также въ записи въ концѣ Евангелія Матөея (64а л.).

№ 5.

387 стр. in-fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и изображеніями Евангелистовъ. Время—1490. Мѣсто—село Хозанаваръ въ области Ќачтаґа (Ќашатаґа?). Писецъ—Еґія.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Въ концѣ Евангелія Матөея почеркомъ отличнымъ отъ текста запись:

Զմեղաւմարտ գրիչս եղիայ յիշեսջիք աղաչեմ ո՜վ ոք յեղբարք եւ.

Слѣдуетъ сейчасъ же, но инымъ почеркомъ:

Փառք Հաւր եւ.

Ես աղաՀրտափ գնեցի զսբ՟ աւետարանս 'ի Հալալ ինչից իմոց յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց եւ տեառ տէրեան մերձաւորաց իմոց. Հաւրն իմոյ Ջանտարին եւ մաւրն իմոյ մուլքաթին եւ եղբարց իմոց պաւլաթխարին եւ շաՀնիար. խուաստյանու եւ զիս աղաՀկյաու եւ կողակիցն իմ անայ խաթունն եւ որդին իմ փիրղուլամ եւ կողակ իւր տղաստարեթ եւ քոյրքն իմ Սուլտանդաւլի եւ Նէնայ եւ զԹոռունքն իմ փիրվելին. ամիրվելի. աղադշայ Հայրապետ. եւ Ջանդար խոնափաշայ. Ով կարդայք եւ. եւ զառաջին իմ սպիտ, իայրէմ գանձպալ. Սամսու. եւ ծառայքն իմ Սանթին. եւ չիչաք ովանէփ. սարգիս եւ մի ո՟ք ողորմիած ողորմի ա[սա]ցէք։

Опять инымъ почеркомъ, но все круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*):

Դարձեալ յիշեցէք. աղնայզուքին, գուլքանին. եւ տրգւոյն գողաքին. եւ Մարիամին. Նազարին. քաչարին. գալուստին. ռոստխանքն. ձիլաւխանին։ ստայստուրին. եղիային. թուլզատին. գրիգորին. Միրզաչին. Հուռմիսին. ամէն։

Въ концѣ Евангелія отъ Іоанна почеркомъ текста:

Փառք Հաւր էականի եւ.

Ես եղիայ անուն եւ բազմամեղ եւ Հեղասնմակար[գ]. եւ փծուն էրեցս. որ էառ զԹուխտս տորայ 'ի Հալալ արդեանց իւրոց եւ գրեաց զսբ՟ յաւետարանս յիշատակ իւր եւ ծնողաց իւրոց Հաւրն իւրոյ շաՀանշին եւ մաւրն իւրոյ նրկիսին եւ պառաջին իւրոյ սուլթանին. եւ մանկին իւրոյ սրբաՄարգին. եւ յեղբարցն իւրոց պասխանին եւ տուալանին եւ սուլթան. եւ քուերաց իւրոց եւ իւր զաւակոյն շաՀզատանին ամէն։

Աղաչեմ զսբ՟ Համակիւրոցդ եւ.

Արդ գրեցաւ սբ՟ յաւետարանս ի Թվիս ։Ջ։Լ։Թ։ ի գաւառիս Կաշ-Թաղոյ, ի գեղջս որ կոչի Խոզանավար։ ընդ Հովանեաւ սբ՟ ստեփանոսի նախավկայիս. եւ այլ բազմաՀաւաք սրբոցս որ աստ կան Հաւաքեալ։ 'ի Հայրապետութեան տն՟ Սարգսի. ի յաշխարՀակալութեան եաղուպի որ տիրեաց բազում աշխարՀի եւ գաւառի եւ իւրոցն կամաւք մինչեւ 'ի խորասան սՀրեալ։

Լուղք աղաչանաց ծչողի սրոյ եղիայի. որ Հանդիպայք 'ի ծոց եկեղեցոյ պաՀէք եւ կարդայք զսբ՟ յաւետարանս եւ։

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

1. ***Աւետարան ըստ Մատթէոսի,*** Евангеліе Матѳея (2a — 63b л.).
2. ***Աւետարան ըստ Մարկոսի,*** Евангеліе Марка (64a — 105a л.).
3. ***Աւետարան ըստ Ղուկասու,*** Евангеліе Луки (106a — 171a л.).
4. ***Աւետարան ըստ Յովհաննու,*** Евангеліе Іоанна (172a—219b л.):

220a листъ занятъ исторіею о грѣшницѣ и фарисеяхъ, приведшихъ ее для искушенія І. Христа.

Въ концѣ рукописи, на 220b—221b л., почеркомъ текста запись:

Փառք անճառելի են.

Որ արժանի արար զնեխեալս մեղաւք և զանարհեստ և զանիմաստ և զանարժան Յովաննէս. գրիչս սուտանուն կրաւնաւոր հասանել ի վերջին գիծ սրբոյ աւետարանիս։ ի թվականութեանս հայոց. ռք 'ի սբ և ի գերահռչակ ուխտիս Մարասայ հիմնարկեալ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, և ընդ հովանեաւ սբ ածածնին, և ամ սրբոյն որ աստ կան հաւաքեալ։ ի գե[ս°] ի հայրապետութեան տն Գրիգորիսի և արհեպսի տր Ներսէսին և իշխանութեան ղաւղաւնձանէն։

Արդ երեսանկեալ աղաչեմ զընթերցող սր աւետարանիս և զհանդիպողք յիշեցէք զանարժան Յովաննէս գրիչս ի սր յաղաւթս ձեր. և զծնաւղսն իմ. և ած զձեզ յիշէ ամէն։

Послѣ обычнаго заклятія въ случаѣ уничтоженія памяти переписчика въ рукописи—

Ընդ նմին յիշեցէք և զՄարիամ զանիմաստս որ է [աշխատաւոր մ[կ°]ր] և մի ած ողորմի տացէք և ած ձեզ ողորմի. ամէն։

Засимъ въ рукописи недочетъ, во всякомъ случаѣ, одного листа, и послѣ небольшого разсужденія о Господней заповѣди заботиться о небесномъ Сіонѣ и Іерусалимѣ авторъ записи продолжаетъ:

Որում և ցանկացող եղև ածասէր և հոգևոր քարեպաշտ և հաւատաւորիմ Իսահակ արեղէս. որ ըստացաւ զսր աւետարանս 'ի հալալ ընչից իւրոց. յիշատակ իւր և ծնաւղաց իւրոց. հայրն իւրոյ Պարեկին[1]) և մայրն իւրոյ Խաթունին[1]) և որդին նր Ղուզ[ի][1]). և հանգուցեալ եղբաւրն աբրահամի[1]) և միւս եղբաւրն Թադէոսին և համաւրէն ամ յարեան մերձաւորացն կենդանեաց և մեռելոց։

Արդ որք հանդիպիք սմա կարդայով են.

Անմեղադիր լերուք ակարութեան իմոյ և սխալանաց սորայ են. և զանիմաստս յիշեայ ի սր են.

Тутъ же слѣдуетъ инымъ почеркомъ и иными чернилами приписка:

Ես տր Կիրակոս։ Եւ տր բարսեղս։ Ես տր առաքելս։ Ես աւանուտր պարոն մկրտիչս, Ես նազարս՝ մեք Մէրէջրի ճամիաթիս եաւք (sic) *նորոգել զսբ Աւետարանս յիշատակ մեզ և մեր ննջեցելոյն ամենեցուն մեծի և փոքրէ արանցն և կանանցն։ Ով սբ դասք քահանայից որք հանդիպիք սբ աւետար...*

На этомъ прерывается рукопись.

[1]) Почеркомъ отличнымъ отъ текста.

Переписчикъ Іоаннъ называетъ себя, и только себя, также въ записи въ концѣ Евангелія Матѳея (64а л.).

№ 5.

387 стр. in-fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и изображеніями Евангелистовъ. Время—1490. Мѣсто — село Хозанаваръ въ области Ќачтаѓа (Ќашатаѓа?). Писецъ —Егѓія.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Въ концѣ Евангелія Матѳея почеркомъ отличнымъ отъ текста запись:

Զմեղսամոլոր գրիչս եղիայ յիշեսջիք աղաչեմ ձեզ ով յեղբարք էն.

Слѣдуетъ сейчасъ же, но инымъ почеркомъ:

Փառք Հաւր էն.

Ես աղահերթափս գնեցի զսբ աւետարանս 'ի Հալալ ինչից իմոց յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց և այլ արեան մերձաւորաց իմոց. Հայրն իմոյ Ջանտարին և մայրն իմոյ Մալքաթին և եղբարց իմոց պաւլվաթխարին և շահնի-ար. խուատայլատ և զիս աղաւհեգատ և կողակիցն իմ անայ խաթունն. և որդին իմ փիրղալատն և կողակ իւր աղամաբէթ և քոյրքն իմ Սուլթան-դաւլի և Նէնայ և զթոռունքն իմ փիրվելին. ամիրվելի. ախբարշայ Հայրապետ. և Ջանդար խանափաշայ. Ով կարդայք էն. և զաւակքն իմ սայիփ, խալիլ զանդարն. Սուլթան. և ծառայքն իմ Սաթին. և յիշեսջիք ողորմի. ասացէք և մի տր̅ ողորմի ած̅ ողորմի ա[սա]ցէք:

Опять инымъ почеркомъ, но все круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*):

Դարձեալ յիշեցէք. աղնայզաւրին, զուլքանին. և տղայոյն զօղարին. և Մարիամին. Նազարին. քանչարին. զա-րուատին. ոսկեփէշէն. ծիլաւխանին: աստաստաւրին. եղիային. պուլզատին. գրիգորին. Մելքոնին. Հոռոմսիմին. ա-մէն:

Въ концѣ Евангелія отъ Іоанна почеркомъ текста:

Փառք Հաւր էականի էն.

Եւ եղիայ անուն և բազմամեղ և Ձեղնայմնակող[գ]. և փծուն երեցս. որ էառ զխթաւխտս տուայ 'ի Հալալ ար-դեանց իւրոց և գրեաց զսբ յաւե-տարանս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց Հայրն իւրոյ շալպանին և մայրն իւրոյ Նիկոլին և պապին իւ-րոյ սուլթանին. և մամին իւրոյ սի-րամարգին. և յեղբարցն իւրոց զա-սրանին և սուլթանին և սուլթան. և քուերաց իւրոց և իւր զաւակացն շահզատին ամէն:

Աղաչեմ զսբ Հանդիպողսդ էն.

Արդ գրեցաւ սբ աւետարանս ի թվին ։Ջ։Լ։Թ։ ի գաւառիս Քաչ-թաղոյ, ի գեղջս որ կոչի Խոզանա-վար: ընդ Հովանեաւ սբ ստեփանոսի նախավկայիս. և այլ բազմահաւաք սրբոցս որ աստ կան Հաւաքեալ: 'ի Հայրապետութեան տն Սարգսի. ի յաշխարհակալութեան եազուպի որ տիրեաց բազում աշխարհի և զա-ւառի և իւրոցն կամօք մինչև 'ի խորասան սփրեալ:

Լուրք աղաչանաց ծեղոյս սորայ եղիայի. որ Հանդիպեալ 'ի ծոց եկե-ղեցոյ պահեք և կարդայք զսբ յա-ւետարանս էն:

Непосредственно слѣдуетъ запись послѣдняго *собственника:*

Փառք ամ̃ենասուր̃ երրորդութեան ա̃ն.

Ցիշեսջիք (въ рукописи—եսցիջք)'ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զվերջին ստացող զսուր̃ ա̃ծաշունչ աւետարանիս որ ստացաւ 'ի յարդար վաստակոց: Ցիշատակ իւր [տ̃ր գրիգոր [1])] ծնողացն հօրն փարդանին և մօրն նազլուզին: Այդ յիշեա զտ̃ր գրիգոր և ամուսինն իւր թառունին. և որդոցն իւր փարդանաննէն հերապետին և դստերացն մարինոսին նազլուխանին. Եղբայրն Յովանէսին և կողակցին հուրիխանին և որդոցն ատէրբէկին և Մելիք բէկին. թումանին. և դստերացն գուհարին խաթունին. թումիանին. և կրսեր եղբօրն ղօչխաթբէկին և կողակցին ազիզին. և որդւոցն սարգսին և դստերացն. Եւ քույրն իմ արզուբանին. անձապին. մայրանին. և պապն իմ յովանէսին և պաւն իմ (*здѣсь оставлено пустое мѣсто, вѣроятно, для имени*) ***և մօրապապն իմ ապովին և տատն գուհարին և պապուոյն գրիգորին: Հայր մեր յերկ:***

№ 6.

[19+(իա×12)+28, т. е.] 299 листовъ in-fol⁰. въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), обильно снабженнымъ украшеніями (миніатюры, при иниціальныхъ буквахъ львы, чудовища, изображенія святыхъ, часовни и т. д.), съ изображеніями 4 Евангелистовъ; родословная Христа по Матөею иллюстрирована цѣликомъ; 19 листовъ въ началѣ рукописи заняты иллюстраціями шестоднева, грѣхопаденія и новозавѣтныхъ мотивовъ; въ досчатомъ переплетѣ. Время —1603 г. (возобновлена рукопись рукою монаха Шмавона и діакона Якова 1659 г.). Переписчикъ Чутгулакъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ., съ предшествующимъ ему Согласіемъ.

Передъ оглавленіемъ Евангелія Іоанна почеркомъ текста запись, съ соблюденіемъ кое-гдѣ риөмы и размѣра:

Ա̃ծ ողորմի ասէք զարիանին խաթուն ազին Զուվազեղ բերին գրագրին մէկ մեկի մէկ շահի տուին: յահեղ ու մեծ հրապարակին պարզերես զան ի յատենին: կարդա ու ասա զու զողորմին ա̃ծ յիշեա զքեզ ի բարին: ք̃ս թողէ զէն իւրեանց մեղքն իւրեանց հօրն և իւրեանց նախնին: մեկ ին̃ձ ասէք զաւք զողորմին ձուլթզաւրաք տ̃ր ադրշանէնէ. էս անպիտան գրագրին:

Въ концѣ Евангелія Іоанна почеркомъ текста запись, частью въ стихахъ и частью въ прозѣ, которая послѣ обычнаго славословія и замѣчаній о домостроительствѣ Спасителя и четырехъ Евангелистахъ слѣдуетъ такъ:

Այլ և զատայաւղ մեծ այս զանձի.
Ա̃ծախաւսութեամբ կատակի.
Լուսատագուրթ բուրաստանի.
անմահութեան այս ադբերի:
Ոսկոյն կենաց պարգևողի.
Մեծապայծառ այս մարգարտի.
տիրաքարող ս̃ր նամակի.
անձառ շնորհաց պարգևողի:
Արփիահրաշ լոյս ծագաւղի.
աւետալուր բարբառողի.
միջնորդ մարդկան ընդ ք̃ի.

1) Вписано потомъ.

արքայութեան խոստացողի։
'Ի կարդալոյն ժամանակի
ւուրինաւղ ո՛ք թէ լինի։
'ի թվկնս Հայոց ՌԾԲ ամին։

[Զ]ստացող սբ աւետարանիս զպարոն յովանէս որ զստացաւ(sic) *'ի Հալիալ*(sic) *վաստակոց իւրոց։ Յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւղաց իւրոց. հայրն Մկրտչին և մայրն շաղղադին. եղբօրն ղազարին. պապին ղուլէկին։ Կողակցն սուլթան ղիլ շահին. ամէն։ Դարձեալ յիշեցէք 'ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զպարոն յովանէսն և զկողակիյն*(sic) *իւրոյ զմարիանին. զանե-րոյն խաւսրոֆին. շաղղադին. եղ-բաւրն ղազարին. կղյն չէլէֆարին որ-դւյն սադաղին. քուերն զարիանին. Հաւրեղբարցն մխիթարին. որ[դւ]ոցն. վարդանանին անտոնին Հերապետին։ ծառուրին. զստեր նանին վարդանին։ որդւոցն ղազարին գոլամիրին։ մար-տիրոսին կղցն արզուքանին ամէն։ Դարձեալ կրկին անգամ 'ի քս յի-շեցէք զովանէս և զկղցն իւր զզա-րիանէն։ զուստր սուլթան ղիլշահին։ յմնիս եղբր յակոբին հարսին նի-գարին։ ամէն։ 'ի կաթողիկոսութիւն տէր մելքի՛սէթի 'ի Հայրապետութիւն տէր սարգսին։ Ես տէր մաթէոս վանեցի ծախեցի։ յովնսն գաւղս որ կոչի արզապ 'ի դրունս սբ ծծա-ծին. և սբ քէոթափորին։*

Непосредственно слѣдуетъ скорописью (*նոտրագիր*):

Այլ՝ Նորոգեցաւ սբ աւետարանս 'ի դրան Երինջակայ սբ կարապետին։ Ձեռամբ Շմաւոն աբեղայի։ և յակոբ սարկաւագի. 'ի թուականութեանս Հայոց. ՌԾԸ. ամի 'ի Հայրապետութեան տն սրբազան Յակոբ կաթողիկոսի։ Եւ ձեռս սբ կրկնիս առաջ-նորդացն Եսայեայ և Ղազար վրդպ-տացն. և [եր]գարանք սոյին տէր աբիստակէսն. տէր շմաւոնն և տէր զաքարիայն. և սարկաւագունքն պետրոսն յակոբն և զմարգարայն յիշես-ջիք 'ի քս. Ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք զսբ շողակա-թիս քհնյքն. տէր սիմէոնն և տէր Պօղոսին. և զպիրք սորին ստացաւ-սուրն. մարգարէն և Սարգիսն. որ կան միշտ 'ի սպասաւորութիւն սբ աւետարանիս։

Այլ՝ ստացող սբ աւետարանիս ճահկեցի շահրիմանն կողակից է Յո-հանիսին. ստացաւ սա 'ի հալալ ըն-չից իւրոց յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն հօրն փիրիջանին և մօրն բէկում. եղբարցն ջիհանշէն, բայրա-մին. զստեր՛ցն սեվլուն, նայէփխանէն, մարխամին, բէկին։ Եւ որդոցն եղիկեն և առաքելին ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք զշահրիմանն որ ստացաւ սբ աւետարանս յիշա-տակ հոգոյ փրկութեան իւրոյ։ Որ եւ [զմյ]ս յիշատակ 'ի դուռն Նորա-շէնոյն սբ շողակաթիս. որ այժմ ամի օրհնեցաւ։ Ով ոք այս տեղաջս հանէ, նզովեալ եղիցի. ամէն։

Въ концѣ Евангелія Луки мелкимъ круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*):

Զմեղաւոր գծողս յիշյ(sic) *աղէզ-տր տր։*

№ 7.

[(*ԻԸ*×12)+9 л., т. с.] 345 л. in—4^{0} въ два столбца, круглымъ письмомъ

(*բոլորգիր*), съ украшеніями (заставки въ высшей степени изящны), въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1280 г. Мѣсто — Киликія. Переписчикъ—Павелъ. Собственникъ—еп. Давидъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Въ концѣ Ев. Іоанна нѣтъ *իրք կնոջ շնացելոյ:*

№ 8.

[(*իգ*×12)+4, т е.] 280 л. in-4° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями; на листѣ передъ началомъ текста нарисованы двѣ группы: вверху—Христосъ, возсѣдающій на тронѣ, и передъ Нимъ Богоматерь; внизу — портреты писца Саргиса и его родителей Ѳаддея (*Թադէոս*) и Эльмы (*Էլմայ*); въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1427 г. Мѣсто — монастырь Евстаѳія (*Եւստաթէի*).

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Въ этомъ экземплярѣ нѣтъ извѣстнаго разсказа о блудницѣ въ концѣ Евангелія Іоанна.

№ 9.

[(*իգ*×12)+5, т. е.] 317 л. in 4° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время написанія неизвѣстно, но собственникъ (*ստացող*) пріобрѣлъ ее, какъ сказано въ монастырскомъ каталогѣ, въ 1020 г., въ рукописи же — въ концѣ каждаго Евангелія, гдѣ имѣется просьба помянуть въ молитвахъ, собственникъ (*ստացող*) называетъ себя Григоріемъ, но не указываетъ времени.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

№ 10.

in-8° на бумагѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями и изображеніями 4 Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (переплетчикъ—Григорій). Время—1304. Мѣсто—монастырь Вжана. Переписчикъ—Нерсэсъ. Заказчикъ—инокъ Саргисъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Изъ записи въ концѣ рукописи:

...գծագրեցաւ տծարեալ... ձանձս և պատուեր տէր Մերոյ Յի Քի Հրամանաւ և արդեամբք Սարգսի. անապատաւորի և միանձնաւորի ի վանս Վժանոյ ընդ հովանեաւ տր սծածնիս և տր նշանիս և յայլ սրբոցս: Ձեռամբ մեղապարտ և սուտանուն գրչիս Ներսիսի: Ի յոգոմպիքադէ. ի ստեղծման ադամայ ՌՌՃԷ. և ի մարմնանալեն բանին Ռ. ՅԴ: ամի և մերս թվականիս ՉԾԳ. և նորոյ շրջանիս Ա. ԻԱ:

Изъ позднѣйшихъ приписокъ видно, что Евангеліе это въ 1318 г. по Р. Хр. и 767 арм. лѣточисленія вардапетъ Хачикъ продалъ священнику Мхитару; затѣмъ въ 1112 г. арм. лѣточисл. (=1663) общество и священники Варденика (*Վարդենից ժամատունս և քհանայքս. մեծ և փոքր ժողովուրդս*) принесли это Евангеліе въ даръ пустыни Санчикъ (*Անապատիս Սանձրից*) въ память по Минасѣ (*յիշատակ տր Մինասին*); въ 1117 г. арм. лѣт. (=1668) по просьбѣ монаха Іованэса рукопись была возобновлена въ память по о. Варданѣ, а 1248 г. арм. лѣточ. (=1799) старшина (*տանուտէր*) села Лали черезъ вардапета Симэона приноситъ ее въ даръ монастырю св. Богородицы въ Һагарцинѣ (*Հաղարծին*).

№ 11.

[6+(*իէ*×12)+5, т. е.] 335 л. in-fol.° въ два столбца, на навощенной бума-

гѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ; время ՊՃՀԴ (874) армянскаго лѣтоисчисленія (=1425); мѣсто—село Хаhро-в'о (՚ի գիւղն Խաճրոց ընդ հովանեաւ սուրբ Քրիստոփորի). Переписчикъ — Іоаннъ. Заказчики Симеонъ и Минай (Սեմէոնն և Մինայ եսու են). Переплетъ сдѣланъ (կազմեցաւ) въ :Ջ:Ճ:Լ:Գ (1033) армянскаго лѣтоисчисленія (=1584). Есть записи.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

№ 12.

[4+(ժԱ×12)+10 л., т. е.] 242 л. in—4⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ тисненіемъ). Записей нѣтъ, по внѣшнему виду рукопись XVI—XVII в.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Каждому Евангелію предпослано оглавленіе и за каждымъ слѣдуетъ небольшая замѣтка объ Евангелистѣ.

№ 13.

[6+(ԻԱ×12)+ 10 л., т. е.] 256 л. in—4⁰, въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ тисненіемъ). Время и мѣсто написанія неизвѣстны; въ концѣ Евангелія Луки читаемъ:

Ցիշեցէք և զՎարդան կրաւնաւոր որ ըստ յոյժ սուեալ էին ստ. Մկ. և շնորհեաց Մկ. գրել հարթել.

Изъ записей узнаемъ имена собственниковъ, приносившихъ рукопись въ даръ церкви св. Богородицы, повидимому, въ разное время: Искандара, сына Ходжа-Гарипшаhа (Ըսկանդար որդի Կարիպշին) и Аба-Меліка съ супругою Джоhаръ-Хатуномъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

№ 14.

(Իգ×12)+8, т. е.] 284 л. in—4⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1647. Мѣсто—мѣстечко Аркуріи. Переписчикъ—Марукэсъ (Մարուքէ). Кромѣ записи, изъ которой приведена ниже часть, имѣются приписки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Изъ записи:

...այլ և գրեցաւ սա 'ի թվիս Հայոց ՌՂԶ 'ի դառն և յանբարի ժամանակիս որ ամէն ազգ երերեալ կուլեկայք (sic): *Որք գրեցաւ իր սուրբ տառամիս ի յերկիրս յԵրևանիս* (sic) *ի գաւառքաղաք յԱրկուռի ի Հայրապետութիւն էջմիածնա տր Փիլիպպոս կաթողիկոսին* (sic) *են:*

№ 15.

[12+(Ի×12)+14, т. е.] 266 л. in — 4⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, заставками и изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1451 по записи почеркомъ, отличнымъ отъ текста. Заказчикъ — Тэръ-Іованэсъ (Յովանէս). Имѣются приписки позднѣйшихъ собственниковъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-
ՐԱՆ Դ գլ., съ канонами.

№ 16.

[*իբ*×12 т. е.] 336 л. in—8⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ Марка и Луки, въ досчатомъ переплетѣ. Время—XVII в. Мѣсто—Тифлисъ. Переписчикъ—свящ. Михаилъ. Въ началѣ недостаетъ двухъ листовъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-
ՐԱՆ Դ գլ.։

Изъ записи: . .*գրեցի զսբ̃ աւետարանս. ես Միքայէլ երէցս՝ ՚ի մայրաքաղաքն տփղիս, ի դուռն փաշէվանից որ ա̃ծածնին և որ ամենափրկչին. և այլ սրբոց որ աստ կան. Եւ Հայրապետութեանն* (sic) *Տեառն տէր փիլիպպոս կաթողիկոսին* [1633—1655], *և թագաւորութիւն* (sic) *վրաց բագրատունեայ ռզզէն* (sic). *Ռուստոմ խանին* (1634—1648) *էն։*

Годъ не указанъ.

№ 17.

[*իգ*×12, т. е.] 312 л. in—8⁰ въ два столбца, на пергаменѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1491. Мѣсто—Кечару. Переписчикъ, во всякомъ случаѣ собственникъ—монахъ Галустъ. Евангелистовъ рисовалъ художникъ Мкртичъ (*նկարող Մկրտիչ*). Переплетъ сдѣланъ ктиторомъ Исаіемъ (*Եսայեայ չաճընկալի*) по заказу молодого Варлаама (*բարաղամ ի Ծաղկունեաց ծորոյ*), который пріобрѣлъ эту рукопись въ 1679 г. Имѣются еще приписки другихъ собственниковъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-
ՐԱՆ Դ գլ.։

Изъ записи:

. . .*Արդ եղև կատարումն սբ̃ աւետարանիս։ ի թվ̃կնութ̃ն Հայկազեան տումարի. ՌՃ Թվ̃կին. ի դառն և ի չար ժամանակի որով նեղեալք յանօրինաց ի բռնակալութեան աշխարհիս Հայոց և պարսից եաղուպ բէկին։ Եւ ՚ի Հայրապետութեան տն̃ Սարգսի կաթղկոսի Հայոց և պատրիարգ Վաղարշապատոյ ՚ի յաթոռ սբ̃ լուսաւորչին մերոյ ի սբ̃ էջմիածինն։ Արդ ի յայս և ի այն ժամանակի եղև յաւարտ* (sic) *խնդրոյս իմոյ զաղ̃տս անարժան աբեղէ* (sic) *՚ի յա̃ծապահ գաւառս բուժկան։ ի յերկնահանգէտ և ՚ի գերահռչակ ուխտս Կեչառուս։ ի դրան մարս լուսոյ սբ̃ ա̃ծածնիս և հրաշափառ սբ̃ գրիգոր կաթողիկէկէս և սուրբ սբ̃ նշանիս... ՚ի վայելս անձին հարազատ եղբաւրն իմոյ Ցորդանանին և որդւոց նորա Մարտիրոս քահանայի և Խոջատուր սարկաւագի և այլ հարազատ եղբարց իւրոց գինօսին, խաւձիկին, պետրոսին, պաւղոսին էն։*

№ 18.

[(*իգ*×12)+11, т. е.] 287 л. in—8⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1651 г., если дата приводимой ниже записи относится ко всей рукописи. Собственникъ—Мирзэ съ супругою Салимъ-Назъ. Впослѣдствіи рукопись принадлежала нѣкоему благочестивому Гевaнду, что удостовѣряется нѣсколькими приписками, такъ между

прочимъ въ припискѣ отъ 1736 г., въ концѣ Евангелія Луки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.։

Изъ записи въ концѣ рукописи: *Արդ՝ ես Միրզէս և կինն իմ սու-լիմ նազլու ստացայք զսբ աւետարանս ի հալալ ընչից մերոց ևն։ Գրեցաւ ի թուիսն Ռ. Ճ. ԽԳ. ամին. ի գեօղն Հնդզաւն. ձեռք Միրզայխանի ժամա-նակին։*

№ 19.

[(իզ×12)+4, т. е.] 316 л. in—8⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніемъ Евангелиста Матѳея, въ досчатомъ переплетѣ. Время—*ՋԻ* арм. лѣт. (1471). Мѣсто — село Аревикъ (*Արևիկս*), въ Сіюнійской области *ընդ հովանեաւ սբ գրիգորիս . . . . . 'ի ժամանակին. որ եղայն Հասպէկին սուլթան Պաւ-սայիթին։* Въ 1597 году рукопись уже принадлежала многими добродѣтелями надѣленному Саргису, *որ ստացաւ զսա յիշատակ իւրն և իւր ծնողացն, Հօրն կոստանդինին. և մօրն թէգին. և եղբարքն ալէքսանդրոսին. և կողակ-ցին փարիխանին որ հանգուցեալ է առ Քս. և միւս կողակցին սայիթա-խանին և որդւոցն եղիկին. շահնա-զարին. կոստանդինին. և դստերն խանխան ղըզն. խանբէկին. իւզուր ոսլթանն. և թոռնիրն ևն։*

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.։

№ 20.

[2+(իղ×12)+6, т. е.] 488 л. in—8⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ съ застежками изъ цѣпочекъ. Время — 1683. Мѣсто — село Һерцанкъ. Переписчикъ—свящ. Іоаннъ, за смертью котораго рукопись дописалъ священникъ Василій. Переплетчикъ — также свящ. Іоаннъ: *Յոհաննէս երէց գաս զաղ-մող* сказано въ стихотворной припискѣ послѣ главной записи. Имѣется еще приписка отъ 1733 г., написанная на «святомъ островѣ Севанѣ»: изъ нея мы узнаемъ, что рукопись находилась въ рукахъ невѣрныхъ (*այլազգեաց*), когда османы и персы дрались, а Арменію попирали, и выкупилъ ее Саһакъ сынъ Моисея, изъ Драхтика (*Դրախտի-կեցի*).

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.։

Изъ записи:

Արդ գրեցաւ սբ աւետարանս 'ի թուին Հայոց Ռ. Ճ. ԼԲ ամին ի թա-գաւորութեանն պարսից՝ Շահ սուլէյ-մանին. Եւ 'ի հայրապետութեան տանս՝ ալուանից տն [Սիմ]էոնի որբազան կաթուղիկոսի, 'ի յերկիրս գանձա. 'ի գեօղս հերցանկիս. ընդ հովանեաւ սբ ածածնիս։ Ձեռամբ յոհաննէս երիցու։ Քանզի այս Յոհա-նէս քհնյս. գրեալ զսբ աւետարանս. մինչդեռ ոչ էր ծաղկեալ՝ և կազ-մեալ՝ ախտութիւն մահու հանդիպե-ցաւ. և փոխեցաւ առ Քս յոյսն ա-մենեցուն. և եթող սուգ մեծ ի վր ծնողաց իւրոց։ և մեք տեսեալ զթա-խանձ ծնողաց նորա ձեռնարկեալ ա-ւարտեցաք բազում աշխատութեամբ հրամանաւ իշխանաց և պարոնաց պա-

րան մալիք հախնազարին. որ է տէր և իշխան բոլոր երկրիս գանձու... Արդ՝ գրեալ եղև սբ աւետարանս 'ի խնդրոյ բարեմիտ և ամենաէր Նազարին. որ ստացաւ զսբ աւետարանս վասն յիշատակի հոգւոյ իւրոյ և ծնողացն են... Եղև աւարտ սբ աւետարանիս ձեռամբ բազմամեղ և անիմաստ բարսեղ եեթ քահանայի. և եղբօր իմոյ դպր օհ՟կւզի են... Այլ և յիշել (աղաչեմ) զաւէր Յովաննէս գրբող սբ աւետարանիս. և զորդին իւր զախիրայու Աթանասն, որ ճգամ աշխատանս կրեալ վս այս աւետարանիս են։

№ 21.

[5+(իբ×12)+2, т. е.] 271 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1664. Мѣсто — село Гулали. Переписчикъ — діак. hайрапетъ. Собственникъ—Саруханъ (*Սարուխան*). Есть позднѣйшія приписки, изъ коихъ узнаемъ, что послѣдній собственникъ (1735 г.) былъ Меликъ - Джанъ Калантаръ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.*, съ канонами.

Изъ записи:

Արդ գրեցաւ սբ աւետարանս՝ 'ի թվականիս հայոց Ռ. Ճ. ԺԳ. 'ի հայրապետութեան տն Յակոբայ 'ի թագաւորութիւն տաճկաց փոքր շահապազին ոչ առաջին այլ եւոին (յետին)։ և 'ի զանութեան երևանա ապաղդուլի. որդւոյ ամիրկոնիւ։ Դրեցաւ ձեռամբ... գրչի հայրապետ սարկաւագի. որ եմ անուամբ միայն և գործով ոչ. տպագրեցաք(*) 'ի յերկիրս գեղամ[այ]. 'ի գետ.գս որ կոչի ղուլալի առ դրան նորանկնունք սբ զրիգոր[ի]ն են։

№ 22.

[4+(ի×12)+6, т. е.] 250 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Переписчикъ—Лука (*Ղուկաս*). Время—1685.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.*:

Изъ записи почеркомъ, отличнымъ отъ текста:

Թվականիս մեր հայոց Ռ. Ճ. ԼԴ էր որ աւարտեցաւ աւետարանս. ես անարժան զալուստ երէցս սուտ անուն գրեցի (sic) *յիշատակարանս։*

Составитель монаст. каталога 1685 г. (*Ռ· Ճ· ԼԴ·*) понимаетъ, не какъ годъ написанія, а какъ годъ, когда собственникъ Мартиросъ купилъ эту рукопись, хотя изъ записи этого не видно; однако свящ. Галустъ, дѣйствительно, авторъ записи, а не переписчикъ Евангелія; ибо переписчикъ въ записяхъ почеркомъ текста нѣсколько разъ называетъ себя, между прочимъ въ концѣ Еванг. Луки,—Лукою (*Ղուկաս*).

№ 23.

[11+(իզ×12)+11, т. е.] 335 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями четырехъ Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (въ монаст. каталогѣ читаемъ: *զգլուխս երեսացն կողոպտեալ են*).

Время—XV в. Мѣсто—Гандзакъ. Переписчикъ — инокъ Степаннось, сынъ Гарамана. Собственникъ—монахъ Саһакъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Изъ записи:

Արդ՝ սկիզբն եղև գործառնութեանս այսմիկ. Նախախնամութեամբ որ հոգւոյն յամենապահ գաւառիս գանձակայ ընդ հովանեաւ ըէղանէ որ ա̃ծածնիս և արհիական յաթոռիս. Եւ առաջնորդութեան իմոյ Ստեփ̃նոս յի̃շկիս որ ուխտիս: Եւ կաթողիկոսութեան տ̃ն Յոհաննիսի. և թագաւորութեան վրաց գաւրկի. և դանութեան ջահանշահի ևն:

№ 24.

[(ԻԴ×12)+7, т. е.] 295 л., in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ изображеніемъ святого, можетъ быть Евангелиста, съ Евангеліемъ въ правой рукѣ (1a л.), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1677 (арм. ՌՃԻԶ). Мѣсто—село Дашть, въ Мокской области. Переписчикъ — священникъ Мхитаръ. Имѣются приписки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

№ 25*.

Рукопись малаго формата, въ переплетѣ — въ серебряномъ окладѣ, съ шестью яхонтами и однимъ средней величины рубиномъ. Время — 1215 (арм. лѣточисленія, т. е. 1766 по Р.Х.).

ЕВАНГЕЛІЕ.

М. К... «*Աւետարան փոքրիկ, արծաթակազմ նկարէն կազմեցեալ յորոյ վերայ գոն վեց հատ փոքրիկ եաղութք և մի հատ միջակագիր լալ: գրեալ է 'ի թուին ՌՄԺԵ. 'ի յիշատակարանին գրի «ի յայսմ ժմ̃նկիս յերկիրս Արարատեան թագաւոր ոչ գոյր և տէր ոք ինքնագլուխ իշխէր. այլ տիժ պատուհասն անհուն ոտ̃ պատմէ տուաքել պատմագիրքն. և թէ յայսմ ամի որքան նեղութիւն պատահեալ է յերկրիս Արարատեան, մինչ սովն և սուրն եւ և կործումն. 'ի փոքր յերկրէն մինչև 'ի գաւառն՝ բովանդակ բեր երկրիս կործանահար եղեալ ․չ ինչ եղէն, ոչ թէ միանգամայալ երկիցս և երիցս որ սոյն մեծագոյն էր զոր ոչ ոք էր տեսեալ. և զի որ մատեանս 'ի յայսմ ժմ̃նկի գրեցաւ 'ի դուռն որ Գայանէի վանիցն: Արդ աղաչեմ զսիրելի եղբարսդ... յիշեջէք... զմարգարէ վրդ̃ս... Յիշատակէ աւետարանս 'ի դուռն Սէփանոյ, 'ի Լմեցի սոսեփանեսս վրդ̃ն 'ի 1835 թուին»:*

№ 26*.

Рукопись еще меньшаго (противъ № 25) формата, на тонкомъ пергаментѣ, прекраснымъ почеркомъ, въ переплетѣ — въ серебряномъ окладѣ, на видъ значительной древности.

ЕВАНГЕЛІЕ.

М. К.: «*Աւետարան փոքրագոյն արծաթակազմ կազմեցեալ գրեալ 'ի վի̃ նրբաթուղթ մագաղաթի ընտիր գրչութեամբ. 'ի տեղիս տեղիս եղծեալ. —'ի վերջ կողմէն պակասեալ են թուղթք ինչ. ընդ նոսին և յիշատակարանն, որով և թվականն. սակայն հնագոյն ուրեմն երևի:*

Յիշատակէ ուխտաւորուհի Կնէրինայ (Ազնուտուհի) քաղնի բէհզուրեանց, 'ի դուռն սրբյն Սեւանայ 'ի 1855 ամին:

№ 27*.

Рукопись средняго формата, въ переплетѣ—въ серебряномъ окладѣ, съ позолоченнымъ крестомъ на крышкѣ съ правой стороны; на крестѣ двѣ бирюзы и два рубина средней величины. Время—1594. Мѣсто—с. Тванчъ. Переписчикъ —Лука Лорійскій.

ЕВАНГЕЛІЕ.

М. К.: «Աւետարան միջակագիր գրեալ ձեռամբ Ղուկասու գրչի Լոռեցւոյ, 'ի ռ՟խգ թուին, յերկրին Կարնոյ 'ի գեօղն Թվանճ 'ի դուռն գանձկայ (sic) որ Գէորգեայ: ունի յիշատակարան: յաջոյ երեսին խաչ արծաթեայ ոսկէզօծ և կոստեցեալ՝ արծաթեայ շրջանակաւ և. քերովբէիւք: 'ի մէ խաչին են երկու հատ փիրուզ և երկու հատ լալ՝ միջակագիր ականք»:

№ 28.

[(ԻԹ×12)—6, т. е.] 342 л. in—12⁰, частью въ два столбца, на навощенной бумагѣ, разнымъ почеркомъ круглаго письма (բոլորգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ шести листковъ; рукопись — дефектна и въ концѣ: потому она безъ записей.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

Въ концѣ Еванг. Матѳея приписка неграмотною рукою:

Թուին ՌՄԽ (sic) ի կաթողիկոսութեան տէր Ղուկասու և 'ի առաջնորդութեան սեանու աջորդութեան Գրիգոր վարդապետի եղեկ (sic) առ սաստիկ:

№ 29.

[(ԻԷ×12)+6, т. е.] 330 л. in — 8⁰ малаго формата, въ двухъ столбцахъ, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями и съ изображеніями четырехъ Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ, съ застежками изъ серебряныхъ цѣпочекъ; кожа переплета съ тисненіемъ; на верхней крышкѣ переплета — распятіе, на другой — крестъ, украшенный серебряными пуговками и цвѣтными камнями. Время—1669. Мѣсто — село Норашиникъ. Переписчикъ—Алексанъ; художникъ—чтецъ Варданъ. Составитель записи—Маркосъ. Заказчикъ—Дэhупъ (?). Есть позднѣйшія приписки о построеніи ризницы (Թանգարան) и монастырскаго училища (վանական դպրոց) въ Эчміадзинѣ въ 1868 г. и о реставраціи церкви въ Севанской пустыни въ 1863 г.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

Изъ записи:

Արդ՝ գրեցաւ մնախոս լուսափայլ մարգարիտս այս 'ի թուականութեանս հայոց. հազար հարիւր. Ժ. և Ը. ամի 'ի հայրապետութեանն տն Յակոբայ սրբազան կաթողիկոսի: ի Նաւահանգիստ և 'ի նահապետանցերան յարջորջեալ Նախիջեւան կողմանն. և 'ի նորին նահանգան երնջակայ վերատացեալ՝ և 'ի գեօղն Նորաշինիկ կոչեցեալ ձեռամբ սրբասէր և պարկամիտ հարազատին իմոյ՝ տէր ալեքսան մեղապարտի. որ 'ի գրաւել գործաւութեանս այս՝ վերափոխեցաւ առ ՔՍ զոր և հիքոյս ոչ ժամանեալ 'ի

գիրս հանգստեանն. սակս յարատա-ջոր կանձման սրտիս յորժամ զյիշատակարանս գրեցաք զպատկերն եւ եւս նկարել տառ զի սփոփող լիցի հոգւոյս. զոր և յիշել աղաչեմ զա 'ի Քս: Արդ՝ աղաչեմ զամենայն որք հանդիպիք սմա կարդալով և կամ օրինակելով՝ յիշեսջիք 'ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զտրուպ պեհուպս. և զծնողսն իմ և զնմ արեան առուսն իմ. և զհոգևոր մայրն իմ զհախի-սիմէն, և զհանդուցեալ միամոր որդ-դին իւր առ Քս զնծառուրն. քանզի արդեամբք սորին եղև զծագրուԹիւն մր առեառլանիս՝ յիշատակ յաւի-տենական 'ի փրկուԹիւն հոգւոյ իւ-րոյ. և միամոր որդւոյն իւրոյ՝ որ յերկնաւորդական հատակի յոտար աշխարհի փոխեցաւ առ Քս. զոր մր մծ լինել երանելի վկայիցն դասեալ... զծադրող սորին զՄիքայէլ դպրն յի-շեցէք և մծ ողորմի ասացէք: Զառ-կաւ յիշատակարանի գծօղս զմ իկս բանի վատնող՝ յիշեցէք ի մր են:

№ 30.

[ԻX12, т. е.] 240 л. in—12°, въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями четырехъ Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ, усаженномъ мѣдными пуговками. Записи нѣтъ; есть позднѣйшая приписка отъ 1756 г. (ՌՄԵ) въ началѣ Евангелія Іоанна.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.։

№ 31.

[10+(ԻX12)+8, т. е.] 258 л. in—12° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (верхняя крышка, съ крестомъ, усажена серебряными пуговками и цвѣтными камнями). Время—1620 (ՌԿԹ) Мѣсто — Константинополь. Переписчикъ — Михаилъ Тохатскій. Заказчикъ—инокъ Яковъ изъ области Екеѓеацъ. Позже, въ 1624 г., пріобрѣтена она Павломъ Тохатскимъ (մահ[դեսի Թոխ]աԹցի [Պ]օղոսն) и принесена въ даръ церкви св. Якова черезъ священника Саргиса.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ., съ канонами.

№ 32.

1092 стр. in—folio (46X32 с.) въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ, концѣ и мѣстами въ серединѣ рукописи недостаетъ листовъ. Записи встрѣчаются въ текстѣ въ концѣ отдѣльныхъ житій и мученичествъ. Изъ пространной, но всеже дефектной записи въ концѣ рукописи узнаемъ, что она въ 1227 году (ՈՀԶ) была пріобрѣтена Туркомъ (Аствацатуромъ: ես նուաստ ծերս և անպիտան ծառայս մծ տուրք կոչեցեալ).

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ։

Въ этомъ сборникѣ житій, указатель коихъ, составленный впослѣдствіи, помѣщенъ въ началѣ, нѣтъ исторіи Варлаама и Іоасафа, а есть мученичество Варлаама Антіохійскаго (стр. 801: վկայաբանուԹիւն սրբոյն Բարղամու որ վկայեաց յԱնտիոք մայրաքաղաքն ասորոց).

№ 33.

[(ԽԳ×12)+17[1]), т. е.] 533 л. in—fol.° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, попадаются лики святыхъ, такъ нпр. при житіи Варлаама Индійскаго, въ досчатомъ переплетѣ, дефектная. Отъ записи сохранилась часть (начало), и изъ нея ничего фактическаго не узнаемъ, но, по всей вѣроятности, имя переписчика, время рукописи и т. д. можно узнать, посвятивъ больше времени обслѣдованію рукописи, главнымъ образомъ послѣсловій при житіяхъ. Переписчикъ — можетъ быть Давидъ (см. ниже). Въ 1694 г. (ՌՃԽԳ) рукопись возобновлена священникомъ Аристакэсомъ.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՔ:

Въ этомъ сборникѣ житій святыхъ мы уже имѣемъ житіе Индійскаго Царевича [2]):

Պատմութիւն Յովասափու որդւոյ Թագաւորին Հնդկաց. 'ի Մարգեղանայ՝ բանին մի ընտրեալ գաշակերտոյն ԺԲան զորս յառաքեալս յանուանեաց են.

Запись въ концѣ этого житія почеркомъ текста:

Զոր և ես տառս մեղաւոր ծառայս մի բազում աշխատութեամբ և ջանիւ փոքր 'ի շատէ ծայրաքաղ արարեալ թարգմանեցի զայս 'ի Հայ քարբառ ձեռամբ իշխանի միոյ՝ պատուաւորի: Մա որոյ 'ի ձեռն նոյին ծրգնութեան և հանճարական փառացն արժանի արայ զիս և երկնից արքայութիւն շնորհեայ իր թանգրի դուլան. և ծնաւողացն իր շահվելեյն՝ իր թամամխաթունին և կենակցին իր բեկի սաւլթանին որդոյն. եւն. և իմ մեղաւոր բերոն: քանքարոյ պարտական պաւթի գծողի և իմոցն ա[ղե]էցուոն կարդացողացն և մեծ ողորմ[ն]է սաողացն. ամէն:

№ 34.

[(ԽԳ×12)+4, т. е.] 556 л. in—fol°. въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 24 л., недостаетъ и въ концѣ житій на весь августъ мѣсяцъ; нѣтъ, конечно, и заключительной записи. По записямъ въ текстѣ, напр. ԻԷ, 11 b л., видно, что рукопись писалась нѣкимъ Яковомъ по заказу епископа Карапета.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱՒՈՒՔ:

№ 35.

[(ԽԳ×12)+7, т. е.] 523 л. in—fol.° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, съ изображеніемъ Поклоненія волхвовъ, въ началѣ—передъ текстомъ, и Варлаама Индійскаго, при житіи; въ досчатомъ переплетѣ. Время—1640 (ՌՁԹ). Мѣсто—село Карамуратъ, въ Закамской области (*'ի Երկիրն զանգմայ*). Переписчикъ — епископъ Давидъ, по заказу Агабабы (*Աղայբաբա*). Пространныя записи въ концѣ рукописи съ плачемъ по поводу выселенія армянъ въ Персію.

[1]) Послѣдніе 17 л. выпали изъ переплета и перемѣшаны.

[2]) *Աւետաց. Ե. և օգոստոսի. Ժ.* (см. ԽԳ, 10а л. и слѣд.):

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 36.

[*խբ*×12, т. е.] 504 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Листы перемѣшаны, можетъ быть и утеряны, въ концѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ, а съ ними нѣтъ и житія Варлаама и Іоасафа и главной записи. При сколько нибудь продолжительномъ обслѣдованіи можно узнать подробнѣе обстоятельства рукописи по записямъ въ текстѣ, въ концѣ житій, такъ напр. имена переписчика Вардана, заказчика Саргиса, сыновей его и родителей, названы въ слѣдующей записи (*ԽԲ*, 1a л.):

Ողորմի ք͞ս ա͞ծ ստացող տառիս բարեմիտ Սարգսին և որդոյն Դոնմազին Պապին և ծնողցն Յեջին Յուռամին. և զՎարդան զանպիտան գրչիս։

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 37.

[(*խ*×12)+1, т. е.] 481 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись — дефектна въ началѣ. Время — 1699 (*ՌՃԽԸ*). Мѣсто— село Кардманъ въ области Ганджи (Елизаветополя). Писалъ священникъ Аристакэсъ по просьбѣ Іоанна и по желанію его отца Улухана.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 38.

[*ծբ*×12, т. е.] 624 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями. Писецъ—Стефанъ (*Ստեփանոս*) и заказчикъ — вардапетъ Саргисъ, судя по записямъ въ текстѣ, въ концѣ житій. Монастырскій каталогъ переписчикомъ называетъ Лазаря и заказчикомъ священника Іоанна Крзанскаго (*կռզանեցի*) по слѣдующему недоразумѣнію: въ 1751 г. (*ՌՄ*) рукопись была пріобрѣтена священникомъ Іоанномъ К-имъ и снабжена новою записью (*յիշատակարան*); эту запись и писалъ Лазарь почеркомъ, совершенно отличнымъ отъ текста.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 39.

[*ժզ*×12, т. е.] 192 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Какъ дефектная въ концѣ, рукопись лишена обычной записи. При поспѣшномъ перелистываніи встрѣчался съ записями въ текстѣ, заключающими имя заказчика Аветиса, такъ напр. со слѣдующею записью (*ԻԸ*, 12a л.):

Ողորմեայ ք͞ս ա͞ծ ստացողի գրիս բարեմիտ աւետի[սի]ն և ծնօղացն. մահտեսի յովսէփին շահզադին և որդոյն պողոսին պաղտասարին. վէ-որդին և. ա͞մ որեան են։

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 40.

[(*ծդ*×12)+11, т. е.] 659 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, кое-гдѣ и лики святыхъ; въ досчатомъ переплетѣ. Начала и конца недостаетъ, отсутствуютъ листы и въ серединѣ. По записямъ въ текстѣ, такъ напр. *ԽԱ*, 11b узнаемъ, что заказчикъ (*ստացող*)—монахъ Григорій, а переписчикъ Вартанэсъ (*Վրթանէս*)։

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ.

№ 41.

[(ԽՐ×12)+19, т. е.] 595 л. in—fol.º въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и иллюстраціею (есть изображенія апостоловъ), въ досчатомъ переплетѣ[1]). Рукопись—дефектна въ началѣ. Время — около половины XV вѣка. Мѣсто — обитель Һермона. Переписчикъ—монахъ Іоаннъ (Յովս— Յովհաննէս). Заказчики — священникъ Мануэль съ сыномъ Стефаномъ.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ:

Изъ главной заключительной записи, дефектной въ концѣ:

Ըստ այսմ պայմանի ամենագովելի և երջանիկ ընտրեալ և պատուելի ա͞ծահաճոյ և տ͞մ գովութեանց արժանաւորքն Մանուէլ քահանայն և տէր Ստեփաննոս հարազատ նորին գրել ետուն զս͞բ տօնս 'ի սանահնոյ աւրինակէն և մեծաւ փափագանաւք յորդոր վաստակոց իւրեանց ստացան զսա յիշատակ բարի հոգւոյ իւրեանց և ծնաւղաց տ͞ր Մանուէլին պարոն ամիրբէկին. և գուլմելիքին. որով հանդիպողք ս͞բ կտակիս յիշեսջիք 'ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զգեռաբոյս որդիք տէր Մանուէլին զտ͞ր Ստեփաննոս և զամիրբեկն։ Այլ և զքոյր նոցա զմարգարիտն և զեղբարքն զփոխեցեալքն ի ք͞ս զմեծատուրն և զ———ն. Դարձեալ աղաչեմ յիշել տ. ք͞ս զկենդանի եղբարք տէր Մանուէլին զաւալթան և զէլբէկն և զմեծ եղբաւր որդին զպատուելի երիտասարդն զմելիքն և զմայր և զքոյր տ͞ր Մանուէլին զյուստինէ և զորդի նորին զփաշէն։ Դարձեալ աղաչեմ յիշել 'ի ք͞ս զհարազատ որդիք տաւէթանին զշահնդարն և զխոշնազարն և զմարգարէ զպլոյն և զսահաթն և զորդիք էլբեկին զյեղիշէ և զյէնոք. և զմաթէոս։ Դարձեալ աղաչեմ զս͞բ մանկունսդ եկեղեցւոյ՝ որք ընթեռնույք զս͞բ տաւս՝ յիշեցէք 'ի ս͞բ աղօթս ձեր զվերոյ ասացեալ ստացողգրոյս զտէր Մանուէլ և զամուսինն իւր՝ զեղիսաբեթ և զծաղկեալ որդիքն իւր՝ զտ͞ր ստեփանոս և զամուսինն իւր զխոսրովկլուխա և զզաւակն իւր զՆերսէս և զՄեսրոպ պատանեկան և զամիրբեկն և զամուսինն իւր զԽո—խածան։ Յիշեցէք 'ի ք͞ս զմելիքն և զամուսինն իւր զսոլթանբախտ զփոխեցեալն 'ի ք͞ս և զորդի նորին զգրիգոր պատանին։ և զմայր մելիքին զվարդատիկին։ Եւ զաւալթան և զամուսինն իւր զթամար. և զէլբէկն և զամուսինն իւր՝ զչիչակ և զշահնազարն և զամուսինն իւր զաղաւլ մելիքն։ այլ և աղաչեմ յիշել 'ի ք͞ս զպատուելի երիտասարդն զավրան բէկ. որ է կնքահայր սոցա։ Եւ լի բերանով և ուղեղ սրտիւ ասացէք ամէն.

Եւ արդ գրեցաւ ս͞բ տաւս որ կոչի տարեան գիրք 'ի դառնացեալ ժամանակիս յորում նեղիմք յանօրինաց բռնութենէ եւ տաւեալ 'ի կրկնակի.

[1]) Въ переплетъ попали два листа изъ грузинской пергаментной рукописи духовнаго содержанія; въ сохранившихся листахъ находится между прочимъ статья озаглавленная: სწავლაჲ მდიდრისა და სულგლახაკისათჳს.

հայրապետահանձնութեանէ։ 'ի հայրապետ-ութեան տեառն Գրիգորի ընդհա-նրական Հայոց կաթողիկոսի և պատրիարգի [illegible]՝ էջմիածնիս։ և յաշ-խարհակալութեան Ջհանշայի մըր-զին. որդւոյ Ղարայ Եուսուֆին ձե-ռամբ ամենամեղ և անարհեստ գրչի յետնոյ որ զանուանս ունիմ կարգաւորի և գործովք անպիտան. Որ և եկեալ յարծէկէ քաղաքէ տարապէկայ հանդի-պեցաք 'ի պաւլաստ գեղարքունի 'ի վիճակս որ կոչի կոռն. հանդիպեցաք բարեբ[րար] առնս տէր Մանուէլի և մտաւորեցաք հոգևորական կեան[ս] մեր վասն յոյժ սիրոյ և փափագանաց սորա՝ ձեռնարկեալ սկիզբն արարաք՝ սբ գրոցս 'ի մեծի աղուհացից պա-հացն 'ի չորրորդ շաբաթին և աւար-տեցաք սուժանդակութեամբ սբ հոգ-ւոյն այս վերացեալս սբ խաչի տաւ-նիս՝ ընդ հովանեաւ սբ տաճարիս և սբ դրօշմնի և սբ կարապետի յայտնու-թեան զառատոս զեզական սեառն առաքելոյ և մերապիտոցութեան քաղց բառացն՝ սորգիս վարդա-պետի սբ ուխտիս՝ հերմոնի հաւր։

Արդ յերես անկեալ՝ կրկին աղա-չեմ զդասս ձերոց որք հանդիպիք սբ գրոցս՝ կարդալով և կամ գաղափար՝ աւրինակելով։ միշեսջիք ջերմեռանդ սրտիւ և քաղցրագութ կամաւք և ամենահաշտ աղաւթիւք և արտա-սուագոյշ հայցմամբ՝ 'ի հիշատակաւր ամէն մերոց ՅԷ ՔԷ. զի ողորմեսցի և [զ]թասցի՝ թողցէ և քաւեսցէ զամ յանցանս՝ զկամայ և զակամայ՝ զստա-ցողի գրոցս՝ տէր Մանուէլի և զմր ստփանի և զամ ընտանեաց նորա հա-մօրէն։

№ 42.

[(Խ×12)+1, т. е.] 481 л. in—fol.° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями святыхъ. Рукопись—дефектна въ началѣ. Время — 1464 г. (ՋԺԳ). Мѣсто — обитель hайоц-ѓаръ ('ի սբ աթոռս ամենափրկչիս). Написана рукопись инокомъ Стефаномъ (Ստեփաննոս) по просьбѣ вардапета Даніила.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ։

Въ записи съ особенною горечью вспоминается трудное время Джаhанmahа, въ которое писалась рукопись:

Ի դառն և խստաշունչ ժամանակի որ 'ի մեղացն եկն 'ի վր մեր 'ի յանաւ-րէնից և յայլակրօնից և 'ի չար բռնաւորաց 'ի դառնութիւն Ջահան-շահին որդւոյ Եուսուֆին որ մտաւ 'ի Խորասանս է տարի զաշխարհս սա-հման և երրորդ պահեց 'ի հարկա-պահանջութիւն և 'ի տառապանս և 'ի չարչարանս այնպէս որ հարք զոր-գիս ուրանային ի հայրապետութիւն տն Գրիգորի որ նորոգեաց զսբ էջ-միածինն և բազում և մեծաւ ջանիւ զարդարեաց և նորոգեաց... և պայ-ծառացոյց լուսաւորեաց եկեղեցիս զի սա է մայր ամ եկեղեցեաց են։

№ 43.

[(ԼԸ×12)+5, т. е.] 461 л. in—fol.° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ весьма скудными украшеніями, въ возобновленномъ досчатомъ переплетѣ, покрытомъ желтою кожею. Время —

1420 г Переписчики—Саргисъ и Іона. Кромѣ главной записи имѣются приписки и записи въ текстѣ.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ:

Изъ главной записи:

Աւարտեցաւ ք̃ահ̃իւ̃ առաքելաշէն մարգարէախաւս այս կտակ։ Ցամի ութհարիւրերորդի՝ վացսներորդի եւ իններորդի թւականութեան Հայկազեան ազգիս տումարի։ յամսեան Հրոտից՝ ի̃ն պատկեր աւուրս Ե̃շբթի։ Ձեռամբ յոգնայպայծառ եւ ջահաւորեալ՝ տէր Սարգսի եւ Ներգեւեալ եւ Մեղսամակարթ եւ փծուն գրչի յունանի, որպէս եւ գիրդ ցուցանի ի ի̃ր տետրիցն ի վեր են.

Изъ приписки, на ՃՁ 7a—ՃՁ 5b л.:

Դարձեալ յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զմ̃ր. Ցովհաննէս աբեղէն որ մարտիրոսացաւ ի գ—ղս որ կոչի զրախտիկ ի գանութեան աղվանից փաթշահին թ.վ. ջ.խթ.։

Есть еще приписка позднѣйшаго собственника—Тэръ-Мкртича отъ 1657 г. (ՌՃԶ).

№ 44.

[(խգ×12)+10, т. е.] 526 л. in—fol.⁰ [1]) въ два столбца, крупнымъ круглымъ письмомъ (*մեծ բոլորգիր*), въ досчатомъ переплетѣ, покрытомъ желтою кожею. Въ концѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ; рукопись возобновлена. Время—1315 г. (ՉԿԴ). Мѣсто — обитель св. Ѳадэоса, въ Артазѣ. Рукопись написана Рстакэсомъ (*Ռստակէս*) по волѣ боголюбиваго Вардана.

ТРУДЫ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО СЪ БІОГРАФІЕЮ, НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО И ГРИГОРІЯ СКЕВРСКАГО:

1. *Նախատեսութիւն մեկնութեան ս̃ծային երգոցս սաղմոսաց մարգարէութեանս Դաւթի արքայի։*

Մեկնութիւն սաղմոսաց Դաւթի Ներսիսի Լամբրոնացւոյ։ По монастырскому каталогу *պակասին մի նախանձիր, ողորմեա եւ իբրեւ կանանք,* т.е. недостаетъ псалмовъ ծ̃ա=51, ծ̃զ=56 и ծ̃է=57, равно լ̃է=37 *եւ* հ̃գ=73.

2. *Պատմութիւն Ներսիսի վարուց եպ̃սին երգոցս քննողէ։*

3. *Գովեստ բանի Ներբողական բացատրութեամբ ասացեալ Ներսիսի սրբազան կղկ̃ի։*

4. *Նորին Ներսիսի կաթողիկոսի ասացեալ բանս մաղթանաց առ. ո̃ք Հրեշտակս ոտանաւոր չափով։*

5. *Ներբողեան պատմագրութեան ասացեալ Գրիգորի ս̃ծաքարող երջանիկ վարդապետի առ 'ի ք̃ս միաբնացելոյ 'ի վարս եւ 'ի ճգնութիւն մ̃ծ քահանայապետին սրբոյն Ներսիսի արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ ի խնդրոյ նորին համանուն եւ համազգւոյ Ներսիսի եպիսկոպոսի եւ սրբանուանց քահանայի։*

Изъ пространной записи въ концѣ толкованія псалмовъ:

Արդ եղեւ սկիզբն տառիս այսմիկ սրբոյ՝ գծագրութեան 'ի գաւառիս կոչեցելումն արտազ. ի մ̃ք եւ յերկնահանգէտ 'ի հռչակաւոր ուխտս՝ ի յա-

---

[1]) Размѣръ фоліантовъ рукописей №№ 30, 31 и 33—40 равняется размѣру рукописи № 32, эта же (№ 44) рукопись—48 × 32с.

թոռս և 'ի հանգիստս որ առաքելոյս Թադէոսի։ Ընդ հովանեաւ ամենազաւր աջոյն յի. առ. ոտս որ և ածային արեամբ ներկեալ նշանիս որ գեղարդեանս և որ կուսին սանդխտոյ և այլ բազմոհաւուք սրբոցս։

Ի թագաւորութեան հայոց աշխն կոչեցեալ. և 'ի հայրապետութեան տն կոստանդեայ։ Ցառաջնորդութեան այսմ նահանգիս և ածախնամ արտաց գաւառիս որ և առաքելաշնորհ որհնէական գլուխն. տիեզերալոյս և աշխարհածաւալ. բարեխօսորհ և մերադիտող. պարիսպ ամրութեան հանուրց եկեղեցեաց և բերդ հաստատուն քահանայից և ամենայն քրիստոնէից տր զաքարիայի. և պարոն եղբաւր նորին պետրոսի և զաւակաց սորին են.

Իսկ ի լրման թուաբերութեանս հայոց. ՋԿԴ. յամենայնն նաւասարդի. ա.'ի դառն և դժնեայ և 'ի մաշեալ ժամանակիս. յորում ըստ հրամ[ան]է տն ցամաքեցաւ սէր բազմաց. և թագաւորեաց սուտթիւն և ատելութիւն. և. մահաշունչ քնարն սատանայի բեղնաւորեալ զուարձանայ յընթհանուրս ամենայն մեծապանծ ծոխութեամբ եւս առաւել ի յազգս տրաջնէ, ի սեռս հայկայ և ի զարմս թորգոմեան են են։

№ 45 [1]).

1076 л. in—fol.⁰. въ два столбца, на синей бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1814 г. (ՌՄԿԴ)։ начата 13 сентября. Мѣсто — Севанская пустынь. Писали вардапетъ Мхитаръ и Іоаннъ по приказанію католикоса Ефрема. Есть записи за Նախատեսութիւն и въ концѣ рукописи, послѣдняя—весьма пространна.

ТОЛКОВАНІЕ ПСАЛМОВЪ ДАВИДА СВ. НЕРСЭСОМЪ ЛАМБРОНСКИМЪ.

№ 46 [2]).

360 страницъ in—fol.⁰ въ два столбца, на синей бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ недодѣланномъ досчатомъ переплетѣ (кожа желтаго цвѣта). Время—1814 (ՌՄԿԴ)։ начата по приказанію католикоса Ефрема 13 сентября. Мѣсто — Севанская пустынь. Рукопись писана, добавляетъ монастырскій каталогъ, вардапетомъ Мхитаромъ. Имѣются записи за Նախատեսութիւն и въ концѣ рукописи.

ТОЛКОВАНІЕ ПСАЛМОВЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО.

МК.: Նախատեսութիւն մեկնութեան երանեալ [սաղմ. Ա.] և երկինք պատմեն կանոնացն [սաղմ. ԺԸ=19] Ներսէսի արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ։

№ 47.

[6+(ժզ×12)+10, т. е.] 208 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր). въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ, въ концѣ и мѣстами въ серединѣ рукопись—дефектна; запись не сохранилась.

ТОЛКОВАНІЕ ПСАЛМОВЪ, ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ, съ пространнымъ, но дефектнымъ предисловіемъ.

№ 48.

[(կգ×12)+8, т. е.] 1000 л. in—4⁰, на тонкой бумагѣ, скорописью (նօտր-

[1]) Ср. № 46. [2]) Ср. № 45.

գիր), въ переплетѣ (картонъ съ кожею). Въ рукописи недостаетъ послѣднихъ листовъ и записи.

О ПРИМѢРАХЪ И ПОДОБІЯХЪ, ТРУДЪ ІОАННА DE SAN GEMINIANO, ИЗЪ ОРДЕНА ПРОПОВѢДНИКОВЪ.

Գիրք կամ գործ Յոհաննու ՚ի տոհմէն տէ սան Ճէմինիանօ ՚ի կարգէն քարոզողաց պայծառացուցանի ածաբանութեան վարդապետի. յորում ընձեռի զօրինակաց և նմանութեանց իրաց։

№ 49.

[(ժթ×12)+1, т. е.] 229 л. in—fol.°, на синеватой бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1833 г.: начата въ апрѣлѣ и окончена въ маѣ. Мѣсто—Севанъ. Переписчикъ—инокъ Антонъ.

ТОЛКОВАНІЕ ПРОРОКА ИСАИ ПО ЕФРЕМУ СИРИНУ, ІОАННУ ЗЛАТОУСТУ И КИРИЛЛУ АЛЕКСАНДРІЙСКОМУ, ТРУДЪ ВАРД. ГЕОРГІЯ, ПРЕДПРИНЯТЫЙ ПО ВОЛѢ ҺЕТУМА.

Заглавный листъ:

Համառօտ ժողովումն մեկնութեան որ մարգարէին Եսայեայ. ի լուսաւոր մեկնչացն. տն Եփրեմի Խուրին ասորոյ. Յովհաննու ոսկեբերանի և Կիւրղի աղեքսանդրացւոյ։ Հրամանաւ տն Հայոց Հեթմոյ արարեալ և ժողովեալ լուսաւոր վարդապետին Գէորգեայ։

Եւ կրկին ընդօրինակեալ ՚ի մեր Սևանու կղզւոյ վանուց միաբան անտոն աբեղայէ։ յամի տն 1833. *ապրիլի ՚ի հնգէն սկսեալ են։*

№ 50.

803 стр., изъ нихъ 11 стр. алфавитнаго указателя, in—fol.° въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Судя по записи въ концѣ рукописи, автографъ патріарха Якова, написанный въ 1203 г. армянскаго лѣточисленія, 1754 г. по Р. Хр., въ третій годъ его же, т. е. Якова, [вторичнаго съ 1752 г.] патріаршества въ Константинополѣ.

О СЕМИ ТАИНСТВАХЪ ЦЕРКВИ, СОЧИНЕНІЕ ПАТРІАРХА ІАКОВА.

М. К.: *Կրթութիւն աստուածաբանական զխորհրդոյն եկեղեցւոյ։*

№ 51.

514 стр. in — 4° въ два столбца, на толстой навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 68 страницъ; рукопись, дефектная и въ концѣ, на видъ XV—XVI столѣтія.

СБОРНИКЪ ЦЕРКОВНЫХЪ ПѢСЕНЪ, ԳԱՆՁԱՐԱՆ, съ нотными знаками.

№ 51a [1]).

[(լ×12)+2, т. е.] 362 л. in—4°, на навощенной бумагѣ, написана для свящ. Давида (*Դաւիթ կուսակրօն քհնայ*), круглымъ письмомъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1438. Мѣсто — соборъ Богородицы, въ Тифлисѣ. Возобновлена рукопись 1651 г. (Ռճ). Имѣется пространная запись и приписки.

1) Въ монастырскій каталогъ эта рукопись не внесена, въ библіотекѣ же находится рядомъ съ № 51 и снабжена тѣмъ же номеромъ (51).

СБОРНИКЪ ЦЕРКОВНЫХЪ ПѢСЕНЪ, ԳԱՆՁԱՐԱՆ:

Изъ записи въ концѣ:

Արդ՝ գրեցաւ սա 'ի թուականութեն Հայոց ՊՁԷ 'ի մայրաքաղաքս տփխիս ընդ հովանեաւ սբ և Հրաշափառ կաթուղիկէին որ ամենայնին 'ի Հայրապետութեան տն կաթողիկոսի և 'ի Թագաւոր[ութ]եանս մեծի Աղէքսանդրէի ամենայնի և բարեպաշտի զոր տր տն պահեսցէ զա մեծաշնորհ կենաւք և պայծառ ամաւք զաւրաւք և զաւակաւք իւրովք 'ի վայելումն. և 'ի հերքումն անաւրինաց խմբից և 'ի հաստատութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ են:

№ 52.

[(իգ×12)+8, т. е.] 284 л. in—4⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись сохранилась цѣликомъ, но записей нѣтъ. Рукопись на видъ XVI—XVII столѣтія.

СЛУЖЕБНИКЪ, ՄԱՑՐ ՄԱՇՏՈՑ:

№ 53*.

Рукопись 1828 года, написана въ Севанѣ инокомъ Антоніемъ.

ТОЛКОВАНІЕ ПЯТИКНИЖІЯ КОРНЕЛІЯ A LAPIDE, ВЪ ПЕРЕВОДѢ ВАРД. ЛУКИ ХАРБЕРДСКАГО, СОКРАЩЕННОМЪ ВАРД. ПАВЛОМЪ АДРІАНОПОЛЬСКИМЪ, ИЗЪ ІЕРУСАЛИМСКОЙ БРАТІИ.

М. К.: *Գիրք Մեկնութեան Հինգ գրոցն Մովսիսի, քաղեալ 'ի Կոռնելիոս Ալափիտայէ և 'ի լատին լեզուէ թարգմանեալ 'ի Ղուկաս վարդապետէ Խարբերդցւոյ և կրկին Համառօտեալ 'ի պօղոս վրդէ Անդրիանուպօլսեցւոյ 'ի միաբանէ սբ Եմի. և ընդօրինակեալ 'ի Յովհաննու մերկայեան փառաւորեցելոյ գրեալ պաշտ յԱնտոն աբեղայէ 'ի միաբանէ Սեւանայ 'ի 1828 ամի:*

№ 54.

[(ժե×12)+2, т. е.] 182 л. in—8⁰ въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1659 г. (ՌՃԸ). Мѣсто—г. Севастія. Переписчикъ — Ромклайскій вардапетъ (*անարժան 'ի բանաւորս Ղազարու վիպասան Հռոմկլայցի*); переписчику помогалъ Хачатуръ (*որ ընդ թուղթս կոկեաց*).

ТОЛКОВАНІЕ СОГЛАСІЯ И ЕВАНГЕЛІЯ МАТѲЕЯ.

Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին (на девяти первыхъ страницахъ). *Ծաղկումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի [ի]բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ կարգեալ և յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց են:*

№ 55.

285 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Рукопись не дописана и безъ записи; на видъ она XVIII—XIX столѣтія.

II ЧАСТЬ ТОЛКОВАНІЯ ЕВАНГЕЛІЯ МАРКА, СОЧИНЕНІЕ ВАРД. ВАСИЛІЯ.

Երկրորդ հատոր Մեկնութեան սրբոյ աւետարանին Մարկոսի տուեալ 'ի վարդապետէն բարսեղէ:

Начало:

Հարցին զնա և ասեն են;

№ 56.

423 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*). въ кожаномъ переплетѣ. Время—1833 г. Мѣсто—Севанъ, Переписчикъ—инокъ Антонъ. Имѣется въ концѣ запись.

ТОЛКОВАНІЕ ПѢСНИ ПѢСНЕЙ, СОЧ. ВАРД. ЯКОВА КАЙЕНЯНА.

Заглавный листъ:

Մեկնութիւն երգոց երգոցն Սողոմոնի։

Արարեալ յոգնաջան վարդապետին մերոյ տ͞ռն. Յակոբայ կայենեանի· լուսաւոր և ազգու արգասիւք 'ի սէր Հարսին և փեսայի. 'ի միաբանութեանց սրբոյ գահոյն էջմիածնի. 'ի յօգուտ մանկանցս նորոյս երուսաղէմի։

Զոր և օրինակեալ 'ի բուն օրինակէ և ձեռագրէ հեղինակի ինորին աշակերտ. և պատրիարգարանի նօտար սրբոյ Յովհաննիսէ. և 'ի պաշտօնէից մեծի խորհրդոյ։ Եւ կրկին ընդօրինակեալ 'ի միաբանութենէ սրբոյ Սեւանայ կղզւոյն գեղամայ անտոն աբեղայէ Թիֆլիսեցւոյ. վ͞ս իւր անձին իւրոյ. յամի տ͞ռն 1833. մայիսի 6, սկսեալ 'ի հրպ͞տւն տ͞ռն եփրեմի. և նորին յօհաննու կթղկ͞սցն 'ի նոյն վանս յերջանիկ կղզւոջն Սեւանու։

№ 57.

520 стр., in—8⁰, на бумагѣ, армянскою скорописью (*նօտրգիր*) въ переплетѣ. Записи не имѣется, но есть приписка вардапета Мануэля отъ 1 ноября 1829 г., удостовѣряющая, что эта рукопись, изъ книгъ (*'ի գրեանց*) архіеп. Іоанна Севастійскаго и его ученика вард. Мануэля, принесена въ даръ Севанской пустыни.

ЛѢЧЕБНИКЪ НА ТУРЕЦКОМЪ ЯЗЫКѢ

المقدمه [1])

مقدمه علم طبّ موضوعی
و طریق بیانندہ در.
و بو علم طبّ موضوعی
اولوب محتاجی علیه اولدوغین
بلدرر. اما بو علم طبّی
موضوعی بدن انسان
صحیحی و مریض اولدوغی
جهتندن یعنی بو علم طبی
بدن انسان صحیحی
و یا مریض اولدوغی
احوالندن باعث اولونور

ԷԼ ՄԻՒԳԱՏՏԻՄԷ

Միւգատտէմա իլմի թըպ մէվզուի-վէ թարիք պէյանինտէ տիւր

Нач.: *վէ պու իլմի թըպպ մէվզուի օլուպ մուհթաճի ալէյհ օլտուղինի պիլիրիր. ամմա պու իլմի թըպպն մէվզուի պէտէնի ինսան իւր սահիհի ու մարիզ օլտուղի ճիհէթինտէն եանի պու իլմի թըպպէ պէտէնի ինսան սահիհի ու եա մարիզ օլտուղի էհվալինտէն պայիս օլունուր. . .*

[1]) Транскрипція обычнымъ арабскимъ письмомъ принадлежитъ мнѣ.

№ 58.

Каждое сочиненіе съ своею отдѣльною пагинаціею, in—8°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ.

СБОРНИКЪ СОЧИНЕНІЙ АРИСТОТЕЛЯ, АРАКЕЛА СЮНІЙСКАГО, ДАВИДА ФИЛОСОФА, БОГОСЛОВА І. СКОТА, ВАРД. ІОАННА И ІОАННА ДАМАСКИНА.

1. *Արիստոտէլի ստագիրացւոյ վերջ բնագանցականացն որ կոչի յունարէն մեթաֆիզիքոյ։*

2. *Լուծմունք գրոցն Մէթաֆիզիքոյ։ Արիստոտէլի Ստագիրացւոյ շարագրեցեալ 'ի Ստեփաննոսէ վրդպտէ Լեհացւոյ. որ եւ է թարգմանիչ նոյնոյ գրքոյն։*

3. *Տ՟ն Առաքելի մեծի և քաջ հռետորի անյաղթ փիլիսոփայի աշակերտի նորին երանելոյն գրիգորի Տաթեւացւոյն Տիեզերալոյս վարդապետի. արարեալ բանս խրատականս և յոգեշահս և հանճարեղս իմաստեղս 'ի մեկնութիւն սահմանաց գրոց 'ի յերզմ (ի՟ ղձ) մաղթանաց ոմանց բանասիրաց եղբարց հարազատաց նորին աշակերտացն։*

4. *Նորին Տ՟ն Առաքելի հոգլինորոգ հայրապետի վ՟ն սահմանացն Դաւթի քաղուածոյս։*

5. *Նորին տ՟ր Առաքելի Սիւնեաց եպիսկոպոսի 'ի տեսութիւն բանին որ ասէ ամենայն չար տանջելի։*

6. *Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի վերլուծութիւն 'ի ներածութիւն Պորփիւրի։*

7. *Նորին Գրիգորի աշակերտի համառօտ տեսութիւն 'ի գիրս Պորփիւրի։*

8. *Ընձեռուած զստեղծմանէ ~ի. զհրեշտակաց. ուր և նախ զառաջնոյ մարդյն ընձեռի* (изъ Богословія І. Скота—*Սկոթոս*)։

9. *'Ի թվին հայոց մեծաց .ՌՃԼԸ. յանարժան յամի Յովհաննու վրդպտի Սպհնցւոյ. արարեալ համառօտ Ա՟ծաբանութիւն ք՟սի Ա՟յ։*

10. *Սբ՟յ հօրն մերոյ Յովհաննու ք՟հնյ կրօնաւորի Դամասկացւոյ յաղագս անհասանելութեան ա՟յ և թէ ոչ է պարտ քննել և խնդրել։*

11. *Համառօտ հաւաքումն յաղագս հոգւոյ և զօրութեանց նորին, [հեղինակն է] Թովմայ Անկլեացի 'ի կարգէ ս՟բյն Դոմինիկոսի։*

Переводъ Метафизики Аристотеля съ указателемъ, сдѣланный Стефаномъ Польскимъ, по записи въ концѣ ихъ, написаны въ 1757 г. (*ՌՄԶ*) священникомъ Яковомъ (*տ՟ր Յակոբ*) для вард. Іоанна Севастійскаго.

№ 59.

Рукопись безъ общей пагинаціи, ибо нѣсколько рукописей сшиты въ одно цѣлое, in—4°, бо́льшею частью въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Не имѣется и общей для всей рукописи записи. Въ записи въ концѣ третьей статьи сообщается, что эта часть настоящей рукописи написана въ 1697 г. (*ՌՃԽԶ*) въ монастырѣ Амирдолу (*Ամիրդօլուվանք*), въ настоятельство вардапета Вардана (*մեծ րաբունապետի և քաջ փաղերայի վարժապետի մերոյ Վարդան վարդապետին*), чтецомъ (*դպիր*) Авраамомъ. Изъ другой же записи, въ концѣ шестой статьи, узнаемъ, что та

часть настоящей рукописи написана въ среду 6 іюля 1678 г. Хаспэкомъ для вард. Якова.

ТРУДЫ ВАРД. ІОАННА ВОРОТЕ̃НСКАГО, ГРИГОРІЯ ТАТЕВСКАГО, ЕП. ЯКОВА САРУГІЙСКАГО, ѲЕОФИЛА, УЧЕНИКА І. ЗЛАТОУСТА, КАТОЛ. ЗАХАРІИ, ЯКОВА КРЫМСКАГО И ДР.

1. ։ . . . *Յոհաննու որոտնեցւոյ արարեալ քաղուածոյ մեկնութիւն Աւետարանին Յոհաննու և մեկնչաց նորին... ի հռչակաւոր մ͞ր ուխտն Մեծոփավանից և ընծայեալ նմա։*

2. *Խրատ վասն կազմութեան մարդոյ։*

3. *Քաղուածոյ աւետարանին Մատթէոսի արարեալ մեծ րաբունոյն և քաջ հռետորի... վարդապետի Զուարթուն անուն կոչեցելոյ։*

4. *Գրիգորի եռամեծի քարոզ վասն ծննդեան։* Нач.: *Առաքեաց զըստն իւր ևն։*

За этимъ Словомъ Григорія Татевскаго слѣдуетъ рядъ его же извѣстныхъ поученій.

5. *Քարոզ վ͞ն պահոց յայլմէ։*

Такихъ Словъ о постѣ *отъ другихъ* имѣется тутъ же нѣсколько.

6. *Յակոբայ սրբոյ եպ͞սի ասացեալ յաւուր մեծի խաչելութեանն մերոյ յ͞ի ք͞ի. և յաւազակին որ հրաւիրեցաւ ի դրախտն և ի սերովբէն որ պահէր զճանապարհ ծառոյն կենաց։*

Въ концѣ этой статьи запись:

Թարգմանեցաւ ճառս յասորոց ի մերս հրամանաւ տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի հայոց. ի ձեռն քահանայի ումեմն Իսահակ անուն կոչեցեալ սորէ յազգէ անարհեստ գոլով մերոյ դպրութեանս, շաղփաղփ և կակազախօս լեզուաւ։ և սաստուգեցաւ 'ի մ͞ր և յանբիծ և 'ի մեծ արհիեպ͞սէ ի տեառն Ներսիսէ հռետոր իմաստասիրէ[1]. . .

Յիշեա ողորմութեամբ քո զՅակոբ վ͞րդպտ զատացօղ սորա և զծրագրօղս զխաղալէկ հողս։ Թվին ․ՌՃԻԷ․ և յուլիսի ․Զ․ օրն Դշի։

7. *Երանելոյն Թէոփիլեայ ասացեալ ի սոսկալի թաղումն որդւոյն ա͞յ տ͞ն մերոյ և փրկչին։ և ի նիկոդէմոս. և ի յովսէփ արեմաթացին։ և ի գերեզմանն ա͞ծընկալ։ Զոր ասացեալ է զկնի վախճանի երանելւոյն Յոհաննու ոսկէբերանի իւրոյն վարդապետի։*

8. *Տեառն զաքարիայի հայոց կաթղ͞կի ասացեալ ի մեծի շաբաթուն ճրագալուցին։*

9. *Քարոզք Յակոբ վարդապետի Ղրիմեցւոյ Գրիգորի աշակերտի։*

№ 60.

[*իգ*×12, т. е.] 276 л. in—4^0 въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи не имѣется. Рукопись на видъ XV—XVI ст.; составитель Монастырскаго каталога полагаетъ, что она—автографъ Іоанна Гарнійскаго (XIII), вѣроятно, опираясь на приводимыя ниже слова послѣдней статьи, которыя однако могли перейти изъ болѣе древней рукописи, какъ запись автора:

. . . *Այլ ես նուաստս յովաննէս գառնեցի ծառայակից ձեր 'ի ք͞ս յ͞ս.*

[1]) До сего мѣста запись имѣется и у о. Зарбаналяна, *Հայկական Թարգմանութիւնք Նախնեաց*, p. 573.

իբրև զայս[1]) *տեսանէի՝ խիստ վշտանայի տարակուսանօք։ Այս ճանապարհ արարեալ գնացի 'ի մայրաքաղաք Մեծաստան 'ի Հաղբատ. և որոնեալ գտի 'ի Թարգմանչացն գրած մագաղաթ Սղսարան մի։ Զոր առեալ Սբ վէմըն ա՞րկղ կոչեցեալ այն որ զատմարն երևեցայց զհին Հայումն։ և նոա սերմանեաց զայս ուղիղ և զուգորդ Սղսա[րան]։ Ե[ւ զե ո]մանց այլ և այլ երեւ ի սա. բայց դու ով սիրելի. ընկալ զայս գաղափար. Իբր Ֆըլմ երկամբք ստուգեալ են.։*

ПСАЛТИРЬ, ЧАСЫ, МОЛИТВЕННИКЪ

съ Введеніемъ Нерсэса, Толкованіемъ къ псалмамъ Епифанія Кипрскаго и замѣткою о нихъ же Іоанна Гаṙнійскаго.

1. *Սաղմոսք Դաւթի։*
2. *Ժամագիրք։*
3. *Աղօթք։*

Молитвамъ предпосланы *Նախադրութիւնք խրատականք յաղագս աղօթից, զոր արարեալ տն Ներսէսի։*

4. *Երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսապետին Կիպրոսի արարեալ պատճառս երգոց Սղսին դաւթի։*

5. *Ստուգաբանութիւն Սղմսիս ի Յովաննէս Գառնեցոյ Հոգելի վրդպ, որ յամանց յերկրայս Թըլի։*

№ 61.

[*խն*×12, т. е.] 540 л. in—4⁰, на бумагѣ, мелкимъ инициальнымъ письмомъ (*երկաթագիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 49 листовъ. Рукопись—безъ записи; только изъ приписки, въ концѣ рукописи, Севанскаго инока Мхиṫара отъ 1811 г. (*ՌՄԿ*), узнаемъ, что онъ распорядился возобновить ее. Рукопись на видъ кажется не очень древней (?XIV), не смотря на инициальное письмо.

МОЛИТВЕННИКЪ ГРИГОРІЯ НАРЕКСКАГО,

ԳԻՐՔ ԱՂՕԹԻՑ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՑՆ:

№ 62.

264 стр. in—fol⁰, на синей бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ полотняномъ переплетѣ. Рукопись эта не вся исписана, и то, что́—въ ней, писалось въ разное время, начиная съ 30-ыхъ годовъ истекающаго столѣтія.

ИСТОРІЯ СЕВАНСКАГО МОНАСТЫРЯ, СОЧ. ВАРД. МАНУЭЛЯ, ДРУГАЯ ИСТОРІЯ ТОГО-ЖЕ МОНАСТЫРЯ, СОЧ. МОНАХОМЪ ЭЧМІАДЗИНСКИМЪ ЯКОВОМЪ СЮНІЙСКИМЪ, ЛѢТОПИСЬ МОНАСТЫРЯ, ЭЛЕГИЧЕСКІЯ СТИХОТВОРЕНІЯ И Т. П.

1. *Պատմութիւն անցից անցելոց Սևանայ Արարեալ Մանուէլ վարդապետի Կիւմիւշխանցւոյ.* 1830 *Թ.*[2])։

2. 1830. *յուլիսի մէկէն կարգագրեցան գրեանք անպին սևանու։*

3. 1830. *Յետ այսորիկ գրելոց են զարժանաւոր պատմութեան պատահմունս 'ի մէջ Սբյ անպիս։ Երթ և եկ միաբանից, թէ վախճանելոց օրական ժամանակագրութեամբ, և թէ պայմանագրութիւնք թէ պատահին։*

Эта лѣтопись занимаетъ только семь страницъ, и доходитъ до 6 іюля 1853 года.

---

[1]) т. е. искаженное чтеніе псалмовъ.

[2]) Это—Исторія, изданная въ Ваṙаршапатѣ (1871).

4. *Պատմութիւն Սեւանայ. աշխատասիրեալ Յակոբ վարդապետ Սիւնեաց 'ի միաբանութենէ Ս. Էջմիածնի.* 1862. *'ի Սեւան։*

На заглавной же страницѣ находимъ слѣдующую приписку отъ 5 сент. 1870 г. рукою вардапета Ильи Джалалянца, заключающую, не могу сказать, насколько основательную, оцѣнку этого труда:

Զպատմութիւն Սէվանայ զգրեալն 'ի մատենիս 'ի սկզբանէ 'ի բարեկիշատակ Մանուէլ վրդպէ Կիւմիւշխանեցւոյ զոր և օրինակեցի. աստանօր սոյն սիւնեցիս երկրորդեալ է 'ի գիր այլայլութեամբ ոճոյն. աստ 'ի վանս Սէվան... Շատ ափսոս Թղթոյս Մատենիս զորս խափանեալ է վայրապար, յորս մարթ էր գրել հետզհետէ զանցս Անապատիս և զարժանաւոր տեղեկութիւնս ըստ սկզբնաւորութեան արժանագով Մանուէլ վրդպին։

ի 6-ն սեպտ. 1870
'ի Սէվան սբն.

Եղիա Յ. վրդպ Ջալալեանց։

5. *Քերթուածք Տխրունիք։*

Такъ озаглавленъ рядъ стихотвореній.

Интересна 2-ая статья, представляющая списокъ между прочимъ рукописей, бывшихъ въ Севанѣ еще въ первой половинѣ истекающаго столѣтія. Съ 30 годовъ успѣли исчезнуть изъ этой книжной сокровищницы нѣкоторые экземпляры, и эта пропажа замѣчена уже въ 1870 году составителемъ Монастырскаго каталога.

Коллекція рукописей и книгъ Севанскаго монастыря не мало своимъ происхожденіемъ обязана новѣйшимъ сравнительно пожертвованіямъ; такъ въ 1822 году десятокъ съ лишнимъ рукописей жертвуетъ вард. Мануэль: онъ пожертвовалъ всѣ оставшiеся по смерти его духовнаго отца рукописные экземпляры. Приводимъ запись въ Синей Книгѣ (№ 62) по этому поводу. Какъ обыкновенно, мы воспроизводимъ текстъ рукописи:

Մանուէլ վրդպ տռ. ինքն Խնացեալ 'ի Հոգևոր Հօրէ, Յամասիա և Մարզվանու Ստ.ջնրդ յօհննէ, որքեպւէ սերտատացւոյ զյատուկ ձեռագիր զըրեանն զորս 1822 *Մայիսի 4-ին զհետ յինքենէ զատտիրակն գրիմեցի ուխն մանկանց տռքցլ էր 'ի համալսարանն վեհազն Ազգս Յովակիմ Լազրովի. զի մանկունքն կրթեսցին զանազան լեզուաւ և գիտութեամբ. և զրեանքն անդ Խնացեն ազգս օգուտ յիշատակ. այսու պայմանաւ. որք Հայոց մանկունք 'ի Մանուէլ վրդպէն կտակեցեալ վճռն Ղրիմու կրթեսցին կամեցողքն երթալ 'ի համալսարանն Լազրովանց ուսցին լեզուագիտութիւն և զայլ արհեստ տգատականս։*

Եւ այժմ որ Մանուէլ վրդպտն զայլ մնայլ գրեանն և զյիշտկքն աւանդեաց Սեւանու. Սբ Անտին եւն[1])*։*

Въ 1835 сент. 2-го скончался вард. Стефанъ Лимскій, и отъ него поступило въ монастырскую библіотеку Севана 9 книгъ, печатныхъ и рукописныхъ.

[1]) Здѣсь перечисляются и рукописи, отправленныя въ Москву—въ Лазаревскій Институтъ. О благихъ начиненіяхъ вард. Мануэля, лица, какъ видно, весьма просвѣщеннаго для своего времени, см. *Մ. Մսերեանց Պատմութիւն կաթողիկոսաց Էջմիածնի եւ. Մոսկուա* 1876, p. 26, равно *Փարոս*, IV, p. 6—20 и 21—22.

№ 63.

241 стр. in—4⁰, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ обыкновенномъ переплетѣ. Записи не имѣется. Время—1806/9. Мѣсто—Эчміадзинъ.

ИСТОРІЯ ІОАННА КАТОЛИКОСА.

Заглавная страница:

Գիրք պատմութեան.

Արարեալ տէռն Յովհաննիսի գերերջանիկ և գերահամբաւ կաթուղիկոսի ամ Հայոց: Աշակերտի և ազգականի երանելոյն մաշտոցի, Սբյ Հայրապետի Հայոցս ազգի: Որ և ըստ իւրում և յօրինողի անուանելոյն կոչի Յովհաննէս պատմագիր:

... Օրինակեցեալ այժմ 'ի սրբագիր օրինակէ. և 'ի գերագահ Լուսակերպ աթոռս մր էջմիածին: 'ի Հայրապետութեան տէռն Դանիէլի սրբազնակատար և գերյաղթ կաթողիկոսի ամ Հայոց:

№ 64.

330 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ изящнымъ тисненіемъ и армянскою надписью). Время—1683 (*ՌՃԼԲ*), мѣсто—Шошъ, т. е. Испаганъ. Переписчикъ свящ. Стефанъ писалъ по заказу единоутробныхъ братьевъ монаховъ Симеона и Моисея. Имѣется обстоятельная запись.

КРАТКОЕ БОГОСЛОВІЕ АЛЬБЕРТА,

Համառօտ հաւաքումն աստուածաբանական ճշմարտութեան: որ կոչի Ալբերտ և Դիոնէսիոս, добавляетъ Монастырскій каталогъ.

Дата въ записи выражена такъ:

'Ի թվահաշութեան թորգոմաԿԱՆ.
Որ է նշան ժամանաԿեԱՆ (sic).
ՌՃԱՆ անուանս ԿԱլ քեզ նշան
Եւ Ժ տասս (*ԿԱ*) *այլ մաԿԱգրական:*
ՌՃԱՆ+ԿԱ=ՌՃԼԲ.

№ 65.

[(*ա*×12)+3+(*ե*×12)=] 159 л. in—8⁰ въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись сшита изъ двухъ, каждая съ своею пагинаціею. Переписчикъ, по записи въ концѣ Толкованій на книги Соломона, которыя дописаны 29 декабря 1719 г. (*ՌՃԿԸ*),—Мелконъ (*Մելքոն փանաք ծրող*). Заказчикъ (*ստացող*) — вардапетъ Аракелъ Бидлисскій (*Բաղիշեցի*).

ТОЛКОВАНІЯ ГРИГОРІЯ ТАТЕВСКАГО И ЕПИСКОПОВЪ АНДРЕЯ И АРЕѲЫ [ВЪ ПЕРЕВОДѢ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО].

1. *Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցւոյ և քաջ վրդապետի Համառօտ հաւաքումն յառակաց գրոցն Սողոմոնի ի լուսաւոր բանից մեծին Ներսէսի:*

Тутъ же толкованія того же Григорія на Еклезіастъ, Мудрость, Пѣсню Пѣсней, на послѣднюю по Вардану (*'Ի լուսաւոր բանից մ. Վարդանայ*).

2. *'Ի յայտնութիւնն յովհաննու որքոյ հօրն մեր Անդրէի երանելոյ եպիսկոպոսի Կեսարու կապադովկացւոյ. համառօտ տեսութիւն. ընդ նմին և Արեթասու եպիսկոպոսի նմին քաղաքի* (см. Зарбаналянъ, *Հայկական թարգմանութիւնք Նախնեաց*, pp. 297—302; издан. въ Іерусалимѣ, 1855):

Толкованія на книги Соломона, равно на Откровеніе Іоанна снабжены предисловіемъ и указателемъ.

№ 66.

111 л. in—8°, на бумагѣ, скорописью (նոտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ (доски покрыты пергаментнымъ листомъ съ инициальнымъ письмомъ երկաթագիր). Рукопись—дефектна въ началѣ и не имѣетъ записи: на видъ она XVII—XVIII столѣтія. Рукопись принесена въ даръ монастырю Стефаномъ Лимскимъ 1835 г. авг. 25.

ПРОПОВѢДИ, ПОУЧЕНІЯ И КАНОНЫ ВАРД. КИРАКОСА [ЕРЗИНКАЙСКАГО], ІОАННА ЕРЗИНКАЙСКАГО, СВ. САҺАКА, СВ. ВАСИЛІЯ, АПОСТОЛЬСКІЕ И СОБОРНЫЕ, АП. ѲАДДЕЯ, ІОАННА МАНДАКУНИ, НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО И НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО, ГРИГОРІЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ, ЕФРЕМА СИРИНА И КИРИЛЛА АЛЕКСАНДРІЙСКАГО.

1. Բան 'ի Կիրակոս վարդապետէ ասացեալ։

Рядъ поученій.

2. Բան վն Հաւատոյ և օրինաց պտղ և համառօտ ի Յովաննէս վրդէ։

3. Նորին Կիրակոս վարդապետի a. Յաղագս արծաթսիրութեան. b. Յաղագս տրտմութեան. c. Յաղագս բարկութեան. d. Յաղագս ձանձրութեան. e. Յաղագս սնափառութեան. f. աղագս ամբարտաւանութեան. g. Յաղագս ապաշխարութեան. h. Յաղագս խորհրդոցն։

4. Նուաստ վրդէ (sic). Յոհաննիսի եզնկացօ Խրատ համառօտակաց քրիստոնէից Քհից ի (և) ժողովրդոց։

5. Կանոնք՝ a. սրբոյն Սահակայ յաղագս ողորմութեան. b. Յաղագս պահոց. c. Պարտ է կատարել Քա-ռասունք. d. Վասն քահանայից. e. Սրբոյն Բարսղի Վասն քահանայից. f. Յառաքելոց Կանոնաց. g. Բարսղի վասն քահանայից են. h. 'ի Նիկիա ժողովոյն կանոնաց (по тому же вопросу). i. 'ի մր առաքելոյն Թադէոսի. j. Յոհաննու Մանդակունեցւոյ. k. 'ի Ներսիսէ 'ի Հայոց կաթողիկոսի (sic) կանոնական խրատք. l. 'ի կանոնաց սրբոյն Բարսղի (опять о священникахъ). m. Սրբոյն Գրիգորի հայոց Լուսաւորչին. n. Եփրեմի են։

6. Սրբոյն Ներսեսի պատասխանի թղթոյն Յակոբա վարդապետի Ասորոյ։

7. Վն անխտիր նշխարին և անջուր բաժակին սուրբն Եփրեմ ասէ են։

8. Տն Ներսէսի արքեպի տարսոնի. Կիլիկեցոյ. Յորժամ շոգաւ. դեսպանութեամբ 'ի Թագաւորէ Հայոց Լևոնի ի Կոստանդինուպօլիս. Հարցումն պատրիգին. և պատասխանի սրբոյն Ներսէսի։

9. Թուղթ տն գրիգորիսի կաթուղիկոսի Հայոց. գրեալ եղբօր Նորին արքեպի Հրամանօք որ ունի (Նորին) 'ի մէջ ադէտ (Միջագէտ) ասորոց Յամայք կոչեցեալ նահանգին. Յաղագս որ անդ մերոյ ազգիս Քհից հակառակաբանելոյ անմտաբար ընդ միմեանս։ Ոմանց ասել զանձութիւնն (sic) բնութիւն չարչարեալ և մեռեալ ընդ մարմնոյն. և ոմանց զմարմինն միայն. 'ի խնդրոյ ումեմն տծասիրի Աւիւծ կոչեցեալ իշխանի ի Թլկւրանն (sic) ասանի։

10. Կանոն Կիւրղի Աղեքսանդրացոյ. գլուխք. Է։

№ 67[1]).

173 стр.. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ переплетѣ. Запись въ концѣ рукописи: по Р. Хр. 1774 г. февраля 1.

КРАТКОЕ СОГЛАСІЕ НА СВ. ПИСАНІЕ,

ՑԱՆԿ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ.

Начало: *Անստուութիւն անպատշած և ոչ մեծ անստանու անխրատութիւն մտաստանի են։*

№ 68.

[(*ժէ*×12)+6[2]=] 210 л. in—8⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Записи не имѣется; рукопись на видъ XV—XVI в.

СЛУЖЕБНИКЪ, *ՄԱՇՏՈՑ*.

№ 69.

[(*ժբ*×12)+5=] 149 л. in—8⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись дефектна въ концѣ и не имѣетъ записи; на видъ она XV—XVI столѣтія.

ТРЕБНИКЪ, *ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ և ՋԱՆԱՋԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆՑ.*

№ 70.

136 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Записи не имѣется. На видъ рукопись XIX столѣтія.

ЭЛЕГІЯ НА СТРАСТНУЮ ПЯТНИЦУ АНОНИМНАГО, ПРОПОВѢДЬ И ЗАВѢЩАНІЕ СТР. ПЯТНИЦЫ О РАСПЯТІИ КАТОЛ. СИМЕОНА, О НЕУСЫПНЫХЪ ЧЕРВЯХЪ ВАРДАНА (АЙГЕКСКАГО), НАСТАВЛЕНІЯ И НРАВОУЧЕНІЯ ВЪ СТИХАХЪ К—ПОЛЬСКАГО ПАТРІАРХА ЯКОВА И ДУХОВНЫЯ ПѢСНИ ГОСПОДНИХЪ ПРАЗДНИКОВЪ.

Перечисленнымъ статьямъ предшествуютъ:

А. молитвы и заклинанія на армянскомъ и турецкомъ языкахъ.

1. *Ողբ և սուգ Մեծի Աւագ Ուրբաթի ասացեալ յումեմնէ բանասիրէ 'ի փառս մն մերոյ յի քի։*

2. *Քարոզ և կտակ Մեծի Ուրբաթի 'ի խաչելութն* (sic) *Քի Այ մերոյ. յարմարեալ 'ի Սիմէօն սրբազան կաթուղիկոսէ 'ի փառս խաչեցելոյն յի։*

3. *Պատմութիւն վն անքուն որդանց և վն խոստութեան նց ասացեալ Վարդան վարդապետի։*

4. [*Խրատականք և բարոյականք*]։

5. *Երգ և մաղթանք համեղ տէրունական տօնից։*

№ 71.

157 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1835. Мѣсто—Севанъ. Писецъ—инокъ Антонъ. Есть запись.

ОТКРЫТЫЙ ИСТОЧНИКЪ, ТРУДЪ ВАРД. ПЕТРА.

Заглавный листъ:

Գիրք որ կոչի Աղբիւր Բացեալ. մեկնութիւն առակացն քսի. որ յաւետարանի անդ, ասացեալ յերանելոյն Պետրոս վարդապետ Աղամալեան Նախիջևանցւոյ Բերդումեանէ։

---

[1]) См. № 77,1.

[2]) За *ժէ*, 12 листомъ недостаетъ 36 листовъ.

Իսկ այժմ յօրինեալ 'ի միաբանութենէ Սեւանայ վանուց 'ի պիտակ գրիչ անտօն աբեղայէ Թիֆլիսեցւոյ...
Յամի տն̃ 1835. փետրվարի 20. ի մբ Անդրոն Սեւանու։

№ 72.

[(է×12)+(գ×12)=] 120 л. in—8⁰ въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досч. переплетѣ. Время—1720. Мѣсто—Константинополь. Имѣется запись (*է*, 12 b л.) и приписки.

ШЕСТОДНЕВЪ ВАРД. МАТѲЕЯ, РАВНО ВАСИЛІЯ ВЕЛ. (ВЪ ОТРЫВКАХЪ).

Заглавный листъ:

Գիրք վեցօրէից Մատթէոսի Հայոց վրդ̃պի հաւաքեցեալ և շարադրեցեալ 'ի բանից սրբ̃ց հարանց. առ գլան սրբ̃ղն Առաքելոյն Մատթէի. յամի կենարարին մերոյ ՌՑՂԵ. և Հայոցս ՌՃԽԴ Թուկնի. յորմէ ընդօրինակեցաւ. սա 'ի Կոստանդնուպօլիս 'ի Թուականութեանս Հայոց ՌՃԿԹ.
'ի փառս Ամենազօրին Այ̃.
և 'ի վայելս մանկանց Սիօնի։

Другая статья снабжена самостоятельною пагинацією:

Քաղուածս ճառք տն̃ բարսեղի եպսկ̃պսի զոր արարաք քաղուածս 'ի գրոցն նորա որ կոչի վեց օրէից։

№ 73.

334 стр. (5 стр. оглавленія) in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XIX столѣтія.

ЛОГИКА.

1. *Տրամաբանութիւն.* a. *Տրամաբանութիւն* և b. *Համարնաբանութիւն։*

Нач.: *Ամենայն ստեղծական գործք և պատճառք անպրագարձ են առ միմեանս են.։*

2. *Ցաղագս պատճառաց բարդյական գիտութեան (Նիւթական պատճառք են տարրականք մարդկային)։*

№ 74*.

Рукопись принесена въ даръ монастырю въ 1826 г. священникомъ Іоанномъ.

ЛѢЧЕБНИКЪ АМИРЪ-ДОВЛАТА,
переводъ съ арабскаго.

Л.К.: *Գիրք մարդակազմութեան և բժշկականութեան հանգերձ բառարանիւն իւրով յորում են և տեղեկութիւնք զկենդանականերպայիցն։ Թարգմանեալ յարաբականէ և գրեալ յամիր տովլաթ բժշկէն։ յիշատակ վան[ու]ցս՝ 'ի տր Օհաննէս բարեշնորհ և սրբայկեաց ք̃հնայէ Շահրիզ գեղջ Օհաննիսեան փարաճնուենեաց զաւակին 'ի 1826 թուին։*

№ 75.

[(ժզ×12)+9=] 201 л. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись дописана 17 октября 1678 г. (*'ի դուռն անձնաւոր̃ց որ կոչի դիւղն ապարան էր և ընդ հովանեաւ Նախչուանայ* (sic)). Писецъ—Стефанъ. Есть приписки на армянскомъ языкѣ и нѣсколько словъ на грузинскомъ.

КНИГА ВОПРОСОВЪ,
ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ՈՐ ԿՈՉԻ ԱՐԱՐԱԾՈՑ:

Начало: *Ասեն վարդապետք թէ մարդն է բաղադրեալ 'ի հոգւոյ և 'ի մարմնոյ են։*

№ 76.

192 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ переплетѣ. Записи нѣтъ; есть приписка 1822 г. отъ вардапета Мануэля; на видъ рукопись XVIII—XIX в. Цѣлые листы пустуютъ.

ВВЕДЕНІЕ ПОРФИРІЯ, ЛОГИКА, ВОПРОСЫ И ОТВѢТЫ ПО ЛОГИКѢ, О СУБСТАНЦІИ И АКЦИДЕНЦІИ (ПЕРЕВ. БАГАРАТА МАМИКОНЯНА), ДІАЛЕКТИКА И ТОЛКОВАНІЯ БАГ̔ДАСАРА.

1. Ներածութիւն Պորփիւրի։

2. Հաւաքումն առաջնոյ մասին փիլիսոփայութեան անուանեալ լօճիգայ կամ դիալէքտիկէ. որ է տրամաբանութիւն փոքր որ պարունակէ զկանոնս և զեղանակ ուղղելոյ զմիտս 'ի ճանաչումն ճշմարտութեան։

3. Հարցումն և պատասխանի սակս լօճիքայի կամ դիալէկտիկէի։

4. Յաղագս էութեան և պ͞տհմնս։ Թարգմանեաց Բագարատ Մամիկոնեան։ Յունարէն գրոց։

5. Յաղագս տրամաբանութեան։

Начало: Տրամաբանութիւն յունարէն ասի տիալէգդիգէ. որ է ասել երկուց ասացուած. զի այն է տրամաբանութիւն՝ որ մի ոմն հարցանէ. և մի ոմն պատասխանէ։

6. Մեկնութիւնք խրթնաբանութեանց տիրացու Պաղտասարին այս է իբրու տ͞րս։

Начало: Նախ՝ որ ասէ թէ (զօրեղ կապոյն) որ է սէրն, (այլ իմն կենդանական սեռին) որք են շունք են։

№ 77.

[24+(ի×12)=] 264 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1697. Мѣсто—Испаганъ. Переписчикъ—священникъ Мкртичъ. Заказчикъ—вард. Давидъ. Есть и приписки.

СОГЛАСІЕ НА СВ. ПИСАНІЕ АСТВАЦАТУРА, ЕГО (?) ЖЕ ДВА СЛОВА, ТРУДЪ МОИСЕЯ ДЖУЛЬФИНСКАГО, РАЗСКАЗЫ ИЗЪ ЖИЗНИ [СВ. ОТЦЕВЪ, ТОЛКОВАНІЕ НА ДІОНИСІЯ АРЕОПАГИТА], ОТКРОВЕНІЕ ІОАННА, ИЗЪ ТОЛКОВАНІЯ І. ЗЛАТОУСТА НА ЕВАНГЕЛІЕ ІОАННА, ЕГОЖЕ ТРИ СЛОВА, ПИСЬМО КАТОЛ. ГЕОРГІЯ (IX) КЪ СИР. ПАТРІАРХУ ІОАННУ И СТИХЪ ГРИГ. НАРЕКСКАГО.

1.[1]) Ք͞ի նուաստ ծառայից ծ͞ոյ ա͞ծատուր բանի սպասաւորս զումարեցի ի մի վայր զվկայութիւնքս յա͞ծաշունչ գրոց այսինքն 'ի հին և նոր կտակարանաց. 'ի պէտս ուսումնասէր մանկանց սիոնի։ Տիա ն͞կս ք͞րզչոց և ա͞ծաբան վարդապետաց յոյժ պիտանիք. և վայելուչք 'ի փառս ք͞ի են.

Нач.: Անտառութիւն անպատշաճ և ոչ ա͞ծ ակն են.

А. Объясненіе въ нѣсколько страницъ, почему Моисей не упоминаетъ діавола.

2. Նորին քարոզ վասն խնդրոց. 'ի բանն. խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն ա͞յ և զարդարութիւն ն͞ր և զայդ ա͞մ յ͞լցի ձեզ։

3. Համառօտ ժողովածու վ͞ն ա. 'ի պատրաստ գոլոյ 'ի պէտս մտառութեան և սերտողութեան բանասիրաց ոչ իմաստնոց այլ նմանեաց իմոց իմաստակաց և տգիտաց. զի՛նա թէ մոռայկոտաց. Հաւաքեալ 'ի նուաստ

[1]) См. № 67.

Մօխսիսէ Մեղսամածէ Ջուղայեցւոյ. 'ի Թվին. ՌՃԽԴ. ի փոքու մը։

4. [Պատմութիւնք ինչ 'ի վարուց ս. Հարանց։]

5. Վկայութիւնք 'ի գրոց սրբոյն Դիոնիսի. իսկ այն որ մերձ բանին հանդէպ լուսանցքին բէնն է նշանակէ թէ բանս այս ի բնաբանէն է. իսկ մենն այս ինքն մ'կնչէն.

На поляхъ, дѣйствительно, тщательно выставлены всюду буквы բ и մ для того, чтобы отличить текстъ отъ толкованія къ нему.

6. Յայտնութիւն և սնիլ Յոհաննու աւետարանչին (отрывокъ):

7. Ծաղկաքաղ հաւ''քլ 'ի բանից սրբ''յն Յովհաննու Ոսկեբերանի աւետարանական մեկնութեան որ ըստ գլխյն յհն''նւ։

8. Նորին 'ի նոյն կիրկ''է վս հիւրընկալութեանն 'ի բանն Առ''քլյ, որ ասէ «զհիւրասիրութեան զհետ երթայք»։

9. Երկր''դ կիրակէին. նորին քարոզ քառասնորեա պահոց զխ. տիւ. և խ. գիշեր ապա քաղցեաւ։

10. 'Ի նոյն կիրկէն դր''ձլ քր''ղ վս զղջման և խոստովանութեան 'ի դէմս անառակ որդւոյն։

11. 'Ի հաւտ''ոյ Թղթէն Գէորգեայ հայոց կաթողիկոսի առ Յովհաննէս պատրիարգ ասորոց վս ուրբաթողնելի(—ղելի) զի ուտէ ամենայնի։

12. Տաղ Նարեկացւոյն։ «Սայլքն իջանէին 'ի լեռնէն ևն»։

Запись въ концѣ 3-ей статьи:

Կոծցւ ծաղկանոց գրքուկս 'ի պէտս քրզողաց։ ար''րլ ժղ''վել 'ի սրբազան վրդպին Մովսէսի. որ և ցանկացեալ սրբազան վարդապետին Դաւթի ետ ծրել զսա. որ և ես անպիտան Մկրրտիչ և եթ անուամբ քհնայս գրեցի ոչ դրամոք այլ վս հգն իմոյ և յիշատակ ծնողաց իմոց...

Արդ գրեցաւ թուին ՌՃԽՁ յամսեանն հոկտեմբերի ԻԷ, 'ի քաղաքս Տօշ կոչեցելոյ որ է Ասպահան։

№ 78.

120 л. in—8⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ сорваннымъ переплетомъ, рукопись дефектна въ началѣ, въ концѣ, мѣстами и въ серединѣ; записи въ концѣ нѣтъ, а изъ записей въ текстѣ узнаемъ, что—заказчикомъ (ստացող) былъ священникъ Мелкисетъ (Մելքսէթ). На видъ рукопись XV—XVI в.

ИСТОРІИ ИЗЪ ВЕТХАГО И НОВАГО ЗАВѢТА, СИМВОЛИЧЕСКОВ ИХЪ ТОЛКОВАНІЕ, ЖИТІЕ ГРИГОРІЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ, МУЧЕНИЧЕСТВО СТЕФАНА ПЕРВОМУЧЕНИКА, О ПОДОБІЯХЪ НЕБА И ЗЕМЛИ, ПРИТЧИ И ИЗРЕЧЕНІЯ [ГЛАВНЫМЪ ОБРАЗОМЪ ФИЗІОЛОГА], ЛѢТОПИСНЫЙ ОТРЫВОКЪ, СЛОВА ПРОРОКА ІОВА И ЖИТІЕ СВ. НЕРСЭСА СЪ ИСТОРІЕЮ РОДА ПАРТ́ЕВОВЪ [СВЯЩЕННИКА МЕСРОПА].

1. [Պատմութիւնք Հին և Նոր Կտակարանի]։

2. Յաղագս աւրինակի և ճշմարտի։

Нач.: Առաջին մարգարէք էին ժբ և նոցա աւրինակ էին ժբ աշակերտացն քի ևն։

3. Վարք սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին։

Сохранилась всего одна страница.

4. [Այ]ս է աւրինակ տան և եկեղեցւոյ։

Нач.: *Իմաստութիւն շինեաց իւրն տուն և կանգնեաց սիւն. Էւ իմաստութեամբ զա̃ծ պիտի տեսանել ևն։*

5. *Պատմութիւն սրբոյն Ստեփաննոսի թէ ո̃պ քարկոծեցաւ յետ Ք̃ի. զեռ այլ ոչ ոք էր նախատակեալ։*

Нач.: *Պաւղոս առաքեալն քարկոծողաց զնա զե 'ի Հրէիցն էր ևն։*

6. *Հոգոյն գալուստն թէ ո̃պ եղև։*

7. *Յաղագս աւրինակելոյ զարդս երկնի և երկրի։*

Нач.: *Զի ո̃մ իմաստունք և մեկնիչք աւրինակեցին զգլուխ մարդոյ աւրինակ երկնից և զմարմինս աւրինակ երկրի ևն։*

8. *Առակք* (всего 22 страницы).

a. *Բարէխաւսէ* (sic) *առակս լսողացն վ̃ն աւրինակի։*

b. *Առակ զոր ասացին իմաստասէրքն։*

9. [*Վ̃ս*] *անցեալ աւուրցն. վայ ինձ. ո̃. վայ ինձ։*

'Ի Թվկն։ մղէ. շինեցաւ գանձակ։ նզե̃ շինեցաւ Հալպաւ. և եկն շարժն։ Ոժա̃ առաւ զվին։ Ոխա. խաւարեցաւ արեգակն։ Ոլ̃գ. զե̃մ առին տաճկունք։ Ոծ̃ առաւ բզնի։ Ոծբ առաւ տաւուշ։ Ոծե̃. առաւ ակռնայ։ ՈՀդ̃ զևանի սուրտանն եհար 'ի գառնի։ ՈՀե̃. թաթար երեկ և կալաւ զտաճկունք։ Ոձա̃. թաթարն էառ զգանձակ։ Ոձե թաթարն երեկ և ծածկեաց զաշխարհս և կալաւ զաւաքն 'ի կայենի։ չկ̃ը. էր զուռումչին երեկ։ չ̃հ էր որ շարժն երեկ։ չհե̃ էր որ չաւապան Հանին գնաց և այլ չերեկ։ չձ̃ը էր պռուտայիթն մեռաւ աշունն։ չ̃ձէ. էր դամուրտաշն երեկ։

Всего только.

10. *Բանք Յոբայ Մարգարէին։*

Статья эта заключаеть главнымъ образомъ бесѣду Іова съ друзьями.

Нач.: *Այր ո̃մն էր յաւսիկ աշխարհի որում անունն էր Յոբ ևն։*

11. *Յաղագս զարմի սրբոյն Գրիգորի պարթևի. բովանդակ պատմութիւն սրբոյն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի. որդոյ Աթանագինէի. որդոյ Յուսկանն. որդոյ Վրթանէսի. որդոյ սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչին. Յաթոռ Թադէոսի առաքելոյն պատմութիւն։*

Нач.: *Ութ և տասն ամի թագաւորութեանն Տրդատայ նստաւ յաթոռ սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի լուսաւորիչն Հայոց սուրբն Գրիգոր ևն։*

№ 79.

100 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Начала и конца не достаетъ. Для одной части рукописи время—1702, мѣсто—Эчміадзинъ, переписчикъ—Киракосъ Ҭалынскій, для другой части время—1711, переписчикъ—Григорій, сынъ Аристакэса.

КНИГА АДАМА (ВЪ ДВУХЪ ИЗВОДАХЪ), КАЛЕНДАРЬ ВЪ СТИХАХЪ КИРАКОСА ҬАЛЫНСКАГО (АВТОГРАФЪ), ИЗРЕЧЕНІЯ ИЗЪ СВ. ПИСАНІЯ, ПЛАЧЪ ІЕРЕМІИ И ИСТОРІЯ ВОЧЕЛОВѢЧЕНІЯ І. ХРИСТА.

1. *Ադամագիրք։*

Извѣстное стихотворное произведеніе.

2 a. [*Տօմար չափաբերական։*]

Календарь въ стихахъ, съ послѣдующими объясненіями повода написанія его стихами въ 1702 г. (*ՌՃԾԱ*).

Нач.: *Յունվարի մեկն կաղանդ է. Վեցն յայտնութիւն և ջր̃հն է ևն։*

Ե. *Այսուհետև կամիմ ասել զեձ. եկին նախ զսահմանողն գովել. և ապայ .Ի. տնով տաղաչափել. և զիւրինս գտնել։*

Начало:

Կամիմ ասել բան գովեստի,
Էսսայ մեծ հիռեսորի (sic)
Զ .չ. հակն սահմանողի.
Մեծ խորհրդով հաստատողի։
Իմաստութեամբ յօրինողի.
Մեծ տօմարէն հայոց ազգի.
Էր սա ծածկեալ անգիտելի։
Բայց իմ գտեալ զիւրինս արի.
Բարունօրէն բացատրեցի ևն։

3. Изреченія изъ св. Писанія, въ четырехъ главахъ; каждая глава раздѣлена на строфы, и снабжена арабскими буквами въ ихъ числовомъ порядкѣ. Сохранилась часть 3-ьей и 4-ая глава.

Привожу для примѣра шестую строфу изъ четвертой главы, съ арабскою буквою 9 :

Վով

Բազմայան անօրէնութիւն (sic) *զատեր ժողովրդեան իմոյ. քան զանօրէնութիւն Սոդոմայ կործանել. [°] իջեալս փոյթս. առնէին և ոչ ուրեք էր վաս[տակ] ձեռաց իւրեանց։*

4. *Աղօթք սրբոյն եփիմրայի մարգարէին։*

Всего двѣ страницы.

Нач.: *Յիշեայ տր ու ինչ անցք անցին ընդ մեզ. նայեաց ևն։*

5. *Ցայս* (sic) *է պատմութիւնն և պատճառ մարդեղութիւնն* (sic) *քրի մոյ։*

6. *Պատմութիւն ելանելոյն Ադամայ ի դրախտէն։*

Всего сохранилось двѣ страницы.

Нач.: *Իսկ երբ անկաւ Ադամ 'ի դրախտէն ևն։*

Изъ записи въ концѣ Книги Адама, 1-й статьи:

Դարձեալ գոհանամ զքէն քս տծ որ ետուր ինձ կարողութիւն տկարիս և անզօր փծուն գչիս. Թալնցի Կիրակոս վրդպտիս որ հասուցեր աւարտ գրքիս։ Որ կոչի Ադամ գիրք. հազար երորրդի (sic)*. երիեկ յոբելի, եւնհնջի. երկեակ ամի. ի գահ Էջմին սբ միածնի, 'ի վեցն հոկտեմ. 'ի* (sic) *որ նհտկել որ էր սբ գայիանեա դայեկին սրբոյն հռիփսիմեա և զատիարակին։ Եւ դարձեալ վերստին փոք և գոհութիւն քի որ ոչ ինչ ունէի կարողութիւն և զօրութիւն մէկ տող գիր գրելոյ։ Քանզի հասեալ էի ամն ուտսուն* (sic) *որ մէկ զօզուկով*[1]) (sic) *չկարացի գրել .Ի. զօգլուկ եզի աչացս. իբրև զատուիր երեւիւր աչացս. այսպէս վայ տալով անձինս և զրէի և չափ եդեալ կշռէի զմեղս զիմն և զաղամայն. և տեսի որ զիմ մեղքն քան զՄասիս, իսկ նրջն որպէս զհատ մանանխոյ... Դարձեալ կրկին և երեք կին խնդրեմ թողութիւն. զի չունէի ակն թէ կենդանի տեսանեմ զաւարտումն դրյս. կարծէի թէ շուտով կու մեռանիմ. վայ փութայի շաղք''ղբելով որպէս թէ մուսաւատէ*[2]) *կանեմ. յետոյ թէ այլոց գրել տամ. վայն աղճատելով գրեցի. թողութիւն շնոր-*

---

[1]) Турецкое слово—*очки.*

[2]) Арабское слово—*черновая.*

Հէք ընթերցօղք ինձ զառածեալ ծերունի Թուլնցի Կիրակոս վրդպտի։

Եւ դարձեալ զայս ևս յուշ առնեմ սիրելեացդ քան զի ոմանք յեղբարց խնդրեցին ՚ի մէնջ եթէ գոյ հնար և կարող ես զպարզատոմարն կարճ ՚ի կարճոյ ոտք հանել որ աշխարհի քհ̃ջք և անգէտ մասաղ մանկունք ուսանին։ և բերան առեալ երգելով. և զիւրինս ուսանել և զեռարդյսից ուսուցանել. ամ յանձն առի և արարի. և աւարտեցի .Ղ. տնով. որպէս և տեսանէք, բաւէ։

2. Въ концѣ молитвы Іереміи почеркомъ текста:

Թվին .ՌԾԿ. յուլիս ամսոյ. ի̃է։ Ես զրիգորս գրեցի որ է որդի ըռըստակէսի։

№ 80.

[(ը×12) + 27 + (գ×12) + 11 =] 206 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), частью круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ досч. пер. Переписчикъ второй части. рукописи—чтецъ Варданъ.

МОЛИТВЫ ВАРДАНА, ВАРД. НЕРСЭСА И МЕСРОПА.

1. [*Աղերսք մաղթանաց վարդան վրդպտի ՚ի տնօրինական տօղիս*]։

Между ними статья озаглавленная *Դաւանութիւն հաւատոյ ասացեալ Վարդան վրդի։*

2. *Աղօթք առանձնակի սրտահառաչ ձայնիւ պաղատանք ասացեալ Ներսէս վարդապետի ՚ի Լիմ անապատն։*

3. *Մեսրովբ վարդապետի ասացեալ աղօթք և աղաչանք առ ամենայն Կոյսն Մարիամ են։*

Тутъ же рядъ молитвъ.

Слѣдующая запись въ концѣ Молитвъ Вардана почеркомъ текста (*բոլորգիր*), надо полагать, заимствована изъ подлинника, съ котораго списанъ настоящій экземпляръ:

Փառք եռակի անձնաւորութեան և մի տէրութեան հաւր և որդոյ և հոգոյն սրբոյն ամէն։ Արդ՝ ասացաւ և գրեցաւ նր և. տէայրն՝ տառս՝ որ է մաղթանք ՚ի բոլոր տմ նր տնաւրինականքն քի այ որ է յնմ ՚ի Վարդան վրդպտէ ՚ի թուականութեանս հայոց .Չ.Հ. և ՚ի թագաւորութեան Լևոնի որդոյն Աւշնի. և առաջնորդութեանս երուսաղեմի տր Վարդանայ։ Սոցին մաղթանօք տր մեզ ողորմեսցի ամէն։

По Монастырскому каталогу, въ серединѣ рукописи почеркомъ отличнымъ отъ текста находится приписка:

Յիշատակ է աղօթից գիրքս տր Գրիգորին, թվին ռ̃մխբ, ՚ի գրախտին։

Мнѣ попалась при перелистываніи во второй части рукописи (գ,12а л.) слѣдующая запись круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*) среди текста, писаннаго скорописью (*նօտրգիր*).

Ցորժամ առնես առանձնակի զանպիտան գրիչս յիշե սուտ անուն Վարդան դպրի. որ զայս բանիս գրեցի։

№ 81.

[մը×12=] 216 л. in—8°, на бумагѣ, частью скорописью (*նօտրգիր*), частью круглымъ письмомъ, съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ въ концѣ. На видъ рукопись XVI—XVII в.

ВИДѢНІЕ БОГОМАТЕРИ [1]) И ГРИГОРІЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ [2]), АПОКРИФНАЯ ЕПИСТОЛІЯ О НЕДѢЛѢ [3]), О ТОМЪ ЖЕ ПРЕДМЕТѢ ЕФРЕМА СИРИНА, РЯДЪ ЖИТІЙ И ДУШЕПОЛЕЗНЫХЪ ЧТЕНІЙ.

1. *Տեսիլ մի Ածածնին զոր ետես մի Կոյսն Մարիամ վասն դժոխոցն։*

2. *Հարցմունք և պատմութիւն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին։*

3. *Թուղթ մն Տեառն մերոյ Յի Քի, որ առաքեցաւ առ յերկնից 'ի յերկիր 'ի տաճարն մի առաքելոցն Պետրոսի և Պաւղոսի ձձն 'ի մեծն 'ի Հռոմ քաղաք։*

4. *Երանելոյն Եփրեմ վարդապետի ասացեալ վասն պահելոյ զաւր կիւրակէին*

5. Житія Алексія Божьяго человѣка и дѣвственницы Маріаны.

6. *Պատմութիւն վասն աղաւթից և խոստովանութեան։*

7. Житія и мученичества свв. Баграта, ученика ап. Петра, Абдулмесіи, Іуғиты (*Յուղիտայի*) и Киракоса, Катерины, Георгія Побѣдоносца, Іоанна Подвижника (*Գրրնեցոյ=Գրնեցւոյ*) и Евагра.

8. *Վն բարձրամիտ անապատականացն։*

9. Житія дѣвственницы Маріамы, прозванной «Маріаносъ», блаженнаго Петра, блаженнаго отца пустынника, святыхъ подвижниковъ, дѣвъ пустынницъ (*անապատական մարքուր կուսանաց*).

10. *Նախերգանք և աւրհնութիւնք 'ի վն ուղղընդիր և միամիտ. Միահամուռ ժողովրդեանն։*

№ 82.

[(ժդ×12)+1=] 169 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Записи не имѣется. На видъ рукопись XVIII—XIX в. Есть приписки.

ТОЛКОВАНІЕ ПѢСНИ ПѢСНЕЙ ГРИГОРІЯ Н., ИСТОРІИ ИЗЪ ЖИЗНИ СВВ. ОТЦЕВЪ, ПРОПОВѢДЬ І. ЗЛАТОУСТА И ЕПИФАНІЯ КИПРСКАГО.

1. *Մեկնութիւն երգ երգոց 'ի Հոգեշնորհ և իմաստապատում տեառն Սողոմոնի Արքայի իէ։*

Съ записью автора Григорія Н. въ концѣ, что толкованіе написано въ *նիա* арм. лѣтосч., т. е. 972 г.

2. [*Վարք Հարանց* (отрывокъ)։]

3. *Յովհաննու Ոսկեբերանի ասացեալ ճառ յաւետարանին մեկնութենէն 'ի ղուկասու Քի Յէմ քաղաք արքայի։*

4. *Երանելոյն եպիփանու եպիսկոպոսին Կիպրացոյ ասացեալ է ճառս մեծի աւուր շաբաթու զատկին և յարութեան Քի են։*

№ 83.

166 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Судя по сохранившейся записи въ концѣ, время — 1699 г. (*ՌՃԽԸ*), а писецъ—Исаія (*սպասաւոր բանի*):

---

[1]) Н. Марръ, Изъ лѣтней поѣздки въ Арменію, Зам. и Извл. изъ армянскихъ рукописей, ст. XI.

[2]) ib., ст. XVI.

[3]) ib., ст. XII.

ПОСЛАНІЯ АПОСТОЛОВЪ, КНИГИ СОЛОМОНА, ИЗРЕЧЕНІЯ ОТЦЕВЪ ЦЕРКВИ И МУДРЕЦОВЪ, ВЪ ЧИСЛѢ НИХЪ ПОДВИЖНИКА ЕВАГРА, ИСТОРІЯ АДАМА, О РАЗРУШЕНІИ НАШЕЙ ЗЕМЛИ И ВТОРОМЪ ПРИШЕСТВІИ ВАРД. ІОАННА И ПРОПОВѢДИ.

1. *[Թուղթք առաքելոց։]*

2. *[Գիրք Սողոմոնի՝ երգք երգոց են։]*

3. *[Աստուածաբանք ս. Հարանց վարդապետաց և իմաստասիրաց։]*

4. *Սրբոյն Եւագրեայ ճգնւրց ճգնւրի անցք։*

5. *Պատմութիւն ելանելոյն ադամայ 'ի դրախտէն։*

Нач.: *Իսկ որ անկաւ 'ի դրախտէն 'ի աշխարհս* (sic) *ողորմութեամբ կոչին 'ի վ(եր)այ արեգական լուսոյն մինչև երեկոյն են.*

За исторіею слѣдуетъ символическое ея толкованіе; подобнымъ толкованіемъ снабжена исторія рожденія Сиөа.

6. *Յովհաննու վրդպետի ասացեալ վ(ասն) աւերման աշխարհիս և վասն գալստեանն և դատաստանին ք(րիստոս)ի փրկչին մերոյ։*

7. *Նախ ներգան* (sic) *քարոզի։*

8. *Օրհնութիւն որ գինի քարոզե ասի։*

9. *Աղօթք և նախներգան քարոզի։*

№ 84.

[(իզ×12)+10=] 322 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. По записи въ концѣ труда Өомы Аквинскаго (*իզ*, 7а л.), время—1625 (*ՌՀԴ*); писецъ—Хачатуръ. Есть приписки.

ТОЛКОВАНІЕ СХОЛІЙ КИРИЛЛА АЛ., СОЧ. ГРИГОРІЯ ТАТЕВСКАГО, РЯДЪ ПРОПОВѢДЕЙ, ПОУЧЕНІЙ И ТОЛКОВАНІЙ ТОГО ЖЕ ГРИГОРІЯ, ЕГО УЧИТЕЛЯ ІОАННА ВОРОТЕНСКАГО, ВАРД. ГЕОРГІЯ, ДАВИДА ФИЛОСОФА, ДУШЕПОЛЕЗНЫЯ СЛОВА, О ЗНАЧЕНІИ ЦЫФРЫ 10 И ПРОПОВѢДИ О СЕМИ СМЕРТНЫХЪ ГРѢХАХЪ.

1. *Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու որոտնեցւո քաջ հետեւողի աշխատասիրել 'ի լուծումն Պարապմանց սրբոյն Կիւրղի 'ի խնդրոյ ուսման բանասիրի. Գէորգեայ Նորին Հարազատի։*

Въ концѣ этой статьи обстоятельное обращеніе автора къ Георгію.

2. *Եռամեծի և երից երանեալ բազմերջանիկ և տիեզերալոյս մեծ հռետորի. և անյաղթ փիլիսոփայի. հայոց մեծաց Յովհնու որոտնեցւոյ ա-բարեալ մեկնութիւն բանին որ ասէ. Ո° ստեղծ առանձ"։*

3. *Նորին Գրիգորի. լուծումն համառօտ դժուարիմաց բանից. 'ի գիրս գրչութեան։ Որոյ առիթադիրն Հեռետոր է։*

4. *Նորին լուծումն համառօտ 'ի խրատ գրչութեան Գէորգեայ վարդապետի։ Զոր նախ խնդրեալ էր. 'ի նմանէ Կոստանդեա գրչի։ Եւ ապա գոյն էիրցանց* (sic) *Ստեփաննոսի։*

5. *Նորին մեկնութիւն վ(ասն) գրոյն։*

6. *Դարձեալ խրատ նոյն Գէորգեա վրդպտի, որ առ Ստեփաննոս գոյն երիցանց գր՛՛ց։ Յաղագս գրչութեան արուեստի։*

7. *Վ(ասն) ստանալոյ պրօւբենից Գէորգեա։ Կրկին է զի մինն 'ի դէմս Կոստանդեա խօսի։*

8. *Կանոն յորժամ կամիցէն քըխ-*

տանեա տանել. պարտ զայս կարգաւո-րութիւնս կատարել։

9. Նորին Գրիգորի աշակերտի Յո-հաննու Համառօտ լուծումն առաքի-նութեանց Արիստոտէլի։

10. Վասն զովութեան առաքինու-թեան։

11. Յաղագս զօրութեանց տնկա-կան հոգոյն։

12. Հրեշտակաց որպիսութիւն։

13. Վերլուծութիւն արիստոտէլի Ժ բանիցն 'ի դաւթեա փիլիսոփայէ։

14. Քարոզ խոստովանութեան։

15. Յաղագս ծննդեան ա̄ծածնին։

16. Նախերգան քարոզի (два извода):

17. Բանք պիտանիք։

Душеполезныя Слова о разныхъ предметахъ, такъ, о мукахъ Христа, о Вел. Пятницѣ, о пресуществленіи, объ искушеніи, о сошествіи св. Духа, о любви, о покаяніи и слезахъ.

18. Բանք պիտանիք և Ոգեշահք վ̄ս զղջման։

19. Խօսք սրբոյն Թոմայի. վսեմա-կան վ̄րդի. Յազինոյ ասացեալ յա-ղագս զօդուածոց և խորհրդածու-թեան եկեղեցւոյ։

20. Վասն տասն համարոյ որ է թիւ կատարեալ և խորհրդական և լցեալ ա̄ծային գերակատար իմաս-տութեամբ։

21. Քարոզ .Է. մահուչափ մեղաց։

№ 85.

[մբ×12=| 144 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Судя по записи, которая впрочемъ могла сохраниться изъ древняго подлинника, время — 1389, мѣсто извѣстный монастырь Каіпосъ, а писецъ—Яковъ Крымскій.

О ДУШѢ И ЕЯ СИЛАХЪ, О ДОБРОДѢТЕЛЯХЪ И О ПРИРОДѢ АНГЕЛОВЪ.

1. Համառօտ հաւաքումն յա-ղագս հոգոյ և զաւրութեանց նորին ևն։

2. Յաղ̄ս առաքինութեանց հոգոյն։

3. Վ̄ս բնութե̄ հրշտկց։

Изъ записи почеркомъ текста (մբ, 7а л.):

Արդ ես Յակոբ Ղրըմեցիս ունայ-նագործս 'ի բարեաց և ուխտազանց զտեալս 'ի տ̄նէ. նայ և վատթարս 'ի մէջ սրբզանց (sic) ըստ անարժան գնացից։ Գրեցի գերեքեան գիրքս զայս իմով ձեռամբ անարհեստ գրչի. ա-ռաջին զհոգոց և զզաւրութեանց նորին, երկրորդ առաքինութեանց հո-գոյն. երրորդ վ̄ս բնութեան հշկցն. 'ի թուականութեանս հայոց մեծ թուա-կանութեան .պլը. և փոքերն .ճզ. 'ի գաւառիս եկեղեաց 'ի հռչակաւոր վանքս որ կոչի Կայպոսի (sic) 'ի ստո-րոտ լերինս սեպուհոյ ընդ հովանեաւ կենաց բարեխաւսին սրբոյն Յակոբի։ Եւ ետու զսա՝ աբրահամ աբեղային բանի սպասաւորի և գրոց աշակերտի քաջ հռետորին եղնկացոյ Գէորգ վար-դապետին ևն։

№ 86.

94 стр. in—12°, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ полотняномъ переплетѣ. По Монастырскому каталогу, рукопись написана въ պլը арм. л.= 1389 г. рукою Арутюна. Въ этомъ году составленъ можетъ быть Календарь, представляющій содержаніе рукописи. На видъ рукопись XVII—XVIII в.

КАЛЕНДАРЬ СЪ РАЗЛИЧНЫМИ ЧЕРТЕЖАМИ И ТАБЛИЦАМИ, ՏՕՄԱՐԱՏԵՏՐ.

№ 87.

[(ւ×12)+14=] 374 л. in—12°, на бумагѣ, мелкимъ круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ нотными знаками, съ украшеніями и съ изображеніями святыхъ. Отъ записи сохранились только (Ա, 11а л.) начальныя три строки, не содержащія никакихъ данныхъ. На видъ рукопись XV — XVI в. Есть позднѣйшія приписки.

КАНОНЫ (богослужебныя пѣсни), ՇԱՐԱԿԱՆ ՁԵՌԱՑ.

№ 88.

[(*իա*×12)+10=)] 262 л. in—16°, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и изображеніями святыхъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1634 г. (ՌՁԳ). Писецъ Эліазаръ (*Եղեազար*); собственникъ Карапетъ пріобрѣлъ рукопись въ 1637 г.

ІИСУСЪ СЫНЪ И РЯДЪ МЕЛКИХЪ ПРОИЗВЕДЕНІЙ НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО, ГИМНЪ КРЕСТУ ВЪ СТИХАХЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО, ПЛАЧЪ ОБЪ ОПУСТОШЕНІИ АРМЕНІИ СТЕФАНА (1299 по Р. Х.), СЛОВА О ЛЮБВИ КО ХРИСТУ АРАКЕЛА СЮНІЙСКАГО И ЖИТІЕ ГРИГОРІЯ ТАТЕВСКАГО.

1. *[Ցն որդի։]*
2. *Նորին տեառն Ներսէսի բան հաւատոյ ոտանաւոր տաղիւ չափաւորեալ։*
3. *Տն ներսէսի բան խրատու։ Ուսումնականաց մանկանց 'ի գիմաց այբուբենից տառիցս ոտանաւոր չափով։*
4. *Նորին բան հաւատոյ վն անեղին և եղելոյ։*
5. *Նորին բան 'ի խրատ հոգոց համայնից 'ի գիմաց մերոյին տառից։*
6. *Նորին յաղագս չերկնչ և զարգուց նր 'ի չափ ԲԺ ից. պարզեալ ոտանաւոր։*
7. *Նորին այլ չափ տաղ 'ի խնդրոյ անուն Նախապիծ տաղիս տան Ը։*

Нач.: *Միշտ էիդ անեղ բնութիւն են.*

8. *Ներբողեանք կենսատու նր խաչին քի. Առ 'ի հաւրէն մերմէ դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի ասացեալ, զոր մեծ քահանայպետն այ և հովիւն քաջ տրն Ներսէս տարսոնեան շարայարեալ ոտանաւոր չափով։*
9. *Ցիշատակարան առակացն. Սողոմոնի. զոր իւրեան ձեռօք գրեաց Ներսէս։*
10. *Բան բարւոննկն ոգւոյ դիմռկն 'ի գիմաց Վաղարշապատու նր կաթուղիկէին. ողբ...ոյն և ձայնք աշխարհական ․յցլ․ անհա՞ն հեծեծանօք. վասն աւերման աշխարհիս հայոց։ Եւ քննն սպառիլ հյրպե և թագաւորութեան հ' մյգւնդ իշխանութեամբ։ Շարեալ ն՛եէ՛՛ն (չափաբերական) բերմամբ հոմերական արհեստիւ 'ի ստեփաննոսէ սիւն՛՛ց այցլն. 'ի խնդրոյ շնորհազարդ վարդապետին Խաչատուր Կեչառեցյ. 'ի թվին , չխը։*
11. *Բանք բաղձականք 'ի հոգեկան մտաց. խանդակաթմունք սիրոյ. Առ ճշմարիտ բաղձալին քս. Առեալ յերգերգոյէն հոգէպէս իմացմամբ. 'ի տր առաքելոյ Սիւնեաց եպսի ասացեալ աշակերտի մեծ վարդապետին Գրիգորին Տաթևացւոյն։*
12. *Արեգի .Զ. և Մարտ .ԺԴ. վարք և յիշատակ. մեծ վարդապետին մերոյ Գրիգորի Տաթևացոյն։*

Въ записи въ концѣ рукописи собственникъ Карапетъ говоритъ о современномъ ему католикосѣ Филиппѣ, что онъ—

առ հովանեաւ իւր ունի հայրիւր սպասաւորս գրոց՝ վարժապետս և հանճարտենչս 'ի կիրթս հրահանգից դաստիարակեալք և ա͞ստուածիմաստակեալք։ Զորոյ ես սպասաւոր զոլով սոյա ըստ մարմնոյ պիտոյիւք. 'ի շինութիւն սոյա զա͞մ աւուրս կենալ (sic) *իմոց. 'ի գործ մատակարարութեան ա͞մ պիտոյից։ Եւ արդ աղաչեմ են։*

Запись заканчивается:

Այդ՝ (sic) *և յիշել մաղթեմք՝ խուն զաշխատասորս առ սպ՝ վակէր Սիմէոն և զՄարտիրոս գպիր։ զոր ոսկեաւ և երփնաերփ որակօք ծաղկեցաք և պերճացուցաք զսա։ և զյիշատակարանս գրեցաք.*[1]) *'ի հայրենեաց տեառն սորա Կարապետի յաղնարոխտի առ եղբայրական զսոսա որ 'ի էջմիածնի աթոռոյ կայսաւորեալք զոն։ Որում տր զողորմեսցի. առ հատուցանել ամենեցուն մեզ. յատեան սոսկալի և հանրագումարի ըստ մեծի ողորմութեամբ և գթութեամբ* (sic) *իւրով. յաջակողմեանն դասակցելով մշտնջենաւոր յաւիտենիւ։ Ամէն։*

№ 89.

[(*մզ*×12) +6=] 198 л. in—16⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XV—XVI в. Имѣются позднѣйшія приписки.

О РАВЕНСТВѢ АПОСТОЛОВЪ МХИТАРА СКЕВРСКАГО, О РАВЕНСТВѢ АРМЯНСКОЙ ЦЕРКВИ СЪ РИМСКОЙ И ЭФЕССКОЙ, ПРОТИВЪ КРЕТИКОВЪ СТЕФАНА СЮНІЙСКАГО И ПИСЬМО ВАРДАНА [ВАҺРАМА].

1. *Մխիթար քահանայի Սկեւռացւո Պատասխանիք յաղագս համապատուութեան երկոտասան առաքելոցն ընդ դէմ այնոցիկ որ նուազ ասեն զմեծաս[տ]նան իշխանութեամբ քան զՊե՛տր։*

2. *Վասն հայոց եկեղեցւոյն զի հաւասար է հռոմայ եկեղեցւոյն և Եփեսոսի որ այժմ անպատուի 'ի յունաց վասն համապատութե՛ առաքելոցն մերոց։*

3. *Սրբոյն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոս՝ տիեզերալոյս և իմաստուն վարդապետի ասացեալ 'ի զիմաց հերետիկոսաց։*

Между прочимъ рядъ его же разсужденій противъ діофизитовъ.

4. *Կոստանդեայ զոր գրեաց յածապահ զգիակն Հռոմկլայէ առ Թագաւորն Հեթում. 'ի մայրաքաղաքն Սիս. Պատասխանի Թղթոյն որ 'ի պապէն բերաւ առ Թագաւորն Հեթում: 'ի ձեռն ծայրագ'իկաթին՝ որ կոչէր տիմանջտիկաթ։ 'ի Թվ Հայոց .ՈՂԷ. գրեցաւ 'ի ձեռն արդիւնական վ͞դին վարդանայ՝ յարմարեալ։*

Нач.: *Թ՛րի ա͞մ Հայոց Հեթմոյ 'ի ա͞ր լինդալ. Ցատուքեալ գրոյդ քո են։*

№ 90.

[*մա*×12=] 132 in—16⁰, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*).

[1]) Дѣйствительно, почеркъ записи Карапета отличается какъ отъ текста, такъ отъ записи къ тексту писца Іоанна. Слѣдовательно, рукопись, купленная Карапетомъ спустя 3 года по написаніи, была еще безъ иниціаловъ и украшеній, кои и поручилъ онъ сдѣлать мастерамъ этого дѣла.

съ нотными знаками и украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XV—XVI в.

ЧАСОСЛОВЪ И ЛИТУРГІЯ, ՓՈՔՐԻԿ ԺԱՄԱԳԻՐՔ և ԱՐԱՐՈՂՈՒ-ԹԻՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ.

№ 91.

[(*ժը*×12)+4+19=]237 л. in—fol.°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1666 г. (*ՌՃԺԵ*). Мѣсто — Дсегъ (*'ի գիւղն Դսեղ*), въ церкви Григорія Просвѣтителя. Заказана рукопись Бекларомъ и сыномъ его Мартиросомъ въ 1663 г. (*ՌՃԺԲ*), въ царствованіе Шаh-Абаса, во дни католикоса Якова (*և առաջնորդ որ ուխտին սանահնոյ պայազատ և ահրչէնտոյին տէր Սարգսին և Հախբատոյ աթոռոյն տէր Աւետիսին, և իշխանութեան տանս Լոռու Իսայգանի որդէ Սէփիխանին. Ակեր և քալանթար. ԺԶ որոյ Խոսրով* (sic) *բէկին. և Էլիսըր բէկին*). Имѣются приписки.

ЧАСОСЛОВЪ, ПСАЛМЫ И ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ԱՏԵՆԻ ԺԱՄԱԳԻՐՔ, ՍԱՂՄՈՍՔ ՈՒԹՆ ԿԱՆՈՆՔՆ ԼՐԻԻ և ՏՕՆԱՑՈՅՑ.

Въ концѣ рукописи пришитъ отрывокъ изъ рукописнаго Евангелія.

№ 92.

Рукопись in—4° въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи въ концѣ нѣтъ. Въ 1644 г. (*ՌՂԳ*) рукопись куплена епископомъ Мхитаромъ въ память о себѣ и братіи Севанскаго острова и принесена въ даръ монастырю (*'ի դուռն սր Առաքելոցն*)։

ЧАСОСЛОВЪ, ԱՏԵՆԻ ԺԱՄԱԳԻՐՔ.

№ 93.

308 стр. in—fol°., на синей бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1804. Писецъ—вардапетъ Мануэль. Свѣрялъ съ подлинникомъ авторъ.

ЗАВѢЩАНІЕ ДУШЕПОЛЕЗНХЪ СЛОВЪ М. З. ХОЧЕНЦА ЭРИВАНСКАГО.

Заглавный листъ:

Կատակաղիր հոգեշահ բանից։ Շարադրեալ 'ի Մարգար Զաքարիայ խոճենց երևանցւոյ 'ի մեծի խ—ն—ւ հիւանդութեան իւրում։ Ցաղագս վերստին ծննդեամբ ստացմանն երկնից յաւիտենական արքայութեան մերոյ. և վն Աղնուութեան և յատկութեան նր 'ի մէս մէ յանքան կենդանեաց։ նաև և վն հնգից զգայարանաց ն'րին և վն բանի և ճղգս ոմանց պիտոյ մարմնական կրից։ և առաքեալ յզմիւսին՝ առ որդին իւր Զաքարիայ տէր Մարգար Զաքարայ խոճենց։ հատոր առաջին 'ի Ս. Պետերբուրգ, յունիսի 15. 1793. *և ապա աշխատասիրեալ բան ինչ 'ի վր ճշմարիտ հաւատոյ Աստուածոյ վրդպթեան. հիմնեցելոյ յոկկղեանէ արբեցրծւեն մինջ և 'ի դրախտին փափկութեան և ծաղկաքաղ հաւաքեալ 'ի բազմատամնէ գրեանց Ածիմաստ վրդպաց և կրկին առաքեալ առ որդին իւր Զաքարիայ, և Ստեփան խոճենց։*

№ 94.

551+282 стр. (еще 21 л. оглавленія) in—4° въ два столбца, на синей бу-

магѣ, скорописью (նօտրգիր), двѣ книги въ одномъ переплетѣ. Время—1758 г. Писецъ—Аруѳюнъ (դպիր).

ВОСКРЕСНЫЯ ПРОПОВѢДИ, ԿԻՐԱԿԷԻՑ ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ.

№ 95.

[(ԼԹ×12)+3=] 471 л. in—4⁰ въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Отъ записи въ концѣ сохранилась часть: послѣдній собственникъ (վերջին ստացող)—вардапетъ Моисей. На видъ рукопись XVI в.

ТАРСОНСКІЙ СОБОРЪ СЪ СИНОДАЛЬНЫМЪ СЛОВОМЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО [1]).

Ցա̃ճախումբ և 'ի տիեզերական ժողովն Տարսոնի որ եղև 'ի շրջան ընթացից ժամանակի .ՈԽԶ. Թուականի Հայոց Հռոմանոս [և] Համահրեշտակ կաթողիկոսին Հայոց Գրիգորիսի եղբաւր որդւոյն սրբոյն Ներսիսի. Յաջորդի առաքելական աթոռոյ. Սրբոյն Գրիգորի և քրիստոսասէր արքային Հայոց Լևոնի: Սակս միութեան եկեղեցւոյ: Առանձնական խաւսք մեծին և սրբոյն Ներսիսի: այնմ քաղաքի աթոռակալէ և ճառախաւս վրդպտի:

№ 96.

870 стр. in—8⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր). съ немногими украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1646 (ՌՂԵ). Мѣсто—Ачананъ (*ընդ Հովանեաւ ս̃ր առաքելոց. Ստա-դէի և այլ բազմագումար սրբոցս*). Писецъ—священникъ Мелкиседъ. Заказчикъ еп. Аристакэсъ (դիտապետ Առիս-տակէս). Есть и приписки.

Содержаніе=№ 95.

Въ записи между прочимъ писецъ проситъ— *յիշել զանյիշելիս Մելքի'' և զծնօղսն իմ զյովանէս քհ̃յն և զմայրն իմ եղ''սբեթն. որ գերի վարեցաւ .Գ. որդւովք և այլ ոչ դարձաւ: վն̃ ծովացեալ մեղաց իմոց:*

№ 97

472 стр. in—fol⁰ въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ переплетѣ. Время—1793 г. Мѣсто—Константинополь. Писецъ — Стефанъ, «послѣдній слуга» еп. Севаст. Іоанна (Սեբ''ստե''ն Յովհաննու).

ИСТОРІЯ НИКЕЙСКАГО, КОНСТАНТИНОПОЛЬСКАГО И ЭФЕССКАГО (I) СОБОРОВЪ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑՍ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ ՈՐՔ 'Ի ՆԻԿԻԱՑՍ. 'Ի ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՒՊՕԼԻՍՆ ԵՒ ՅԵՓԵՍՈՍ ԱՌԱՋԻՆ·

№ 98.

331 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1793. Мѣсто—Константинополь. Писецъ—Стефанъ.

ВТОРОЙ ЭФЕССКІЙ СОБОРЪ И ПОСЛАНІЕ ЛЕОНА КЪ ФЛАВІАНУ.

Заглавный листъ:

Սր̃ և տիեզերականագումար երկրորդ ժողովն Եփեսոսի ընդդէմ Փլաբիանոսի երկարնակ Բոգա—ոլին Կ.-Պօլսոյ. արարեալ 'ի մեծ վկայէն ք̃ի սբ̃յն Դէոսկորոսէ Հայրապետէն Աղեքսանդրիայու: Արտահանեալ 'ի գործոց գր+էն քաղկեդոնի ժողովոյն և թարգմանեալ 'ի Հելլենացւոց լեզուէն 'ի Հայ բարբառ. 'ի կոստանդնուպօլսեցի Գէորգ վարդապետէն: 'ի

[1]) Въ записи рукопись эта названа *մեկնիչ աղօթից*.

մէջ Դպրատանն փարիզու մայրաքաղաքին Ֆրանձայու (sic)։

Թուին քր ՌՉԺ.և Հայոց ՌՃՄԵ(Թ)ին և վերստին նկարագրեալ ձեռամբ Ստեփաննոս յետնեալ սպասաւորէս քր (քանի) Արծաթանեցւոյ 'ի 1793 *թուոջն քր 'ի օրթագիւղն Կոստանդնուպօլսոյ ընդ հովանեաւ սր Ածածնի տաճարիս (յօրինակէ գրեցելոյ՝* 1754 *քր)*։

Въ концѣ этой Исторіи:

Նամակ կամ Տումար ամենասր Լէօն եպսկպսին գրեալ առ Փլաբիանոս եպսկպն սոմ պլու։

№ 99.

[(*ԻԹ*×12)+7=]355 л. in—4⁰ большого формата въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1660 (*ՌՃԹ*). Мѣсто г. Бидлисъ (*ընդ հովանեաւ սրբոյն Սարգիսի զօրավարին և այլ սրբոց տաճարացն որ կան 'ի միջի*). Заказчикъ вард. Давидъ Бидлисскій. Записи имѣются въ текстѣ и въ концѣ рукописи.

ТОЛКОВАНІЕ ПОСЛАНІЙ ПАВЛА, ИЗЪ СОЧ. ЗЛАТОУСТА И ЕФРЕМА СИРИНА.

Երանելոյն Յոհաննու ոսկեբերանին Կոստանդընուպօլսի եպկպի. և սր Հօրն Եփրեմի. Համառօտ մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի Առաքելոյն։

Изъ записи въ концѣ:

Զոր տեսեալ զսորին [Մեկնութեանս] անչափ քաղցրութիւնն և զանսաւրկ մեծութիւնն սրբազան և քաջ փիլիսոփայն, անյաղթ իմաստունն և երանաշնորհ հռետորն և ճարտասն վրդպն Դաւիթ սիրողն սըրբութեան և մեկնողն ստմ խրթնածածուկ գրոց Հին և Նոր կտակարանացն, որ եռափափագ սրտիւ և յօժար կամօք ետ գրել զսա յարդար վաստակոց իւրոց ևն։

Интересно знать, по недоразумѣнію ли только расточаются этому Давиду, вардапету XVII в., эпитеты «славный философъ», «непобѣдимый мудрецъ» и т. п.

№ 100.

[(*Լ*×12)+11=] 371 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), съ нотными знаками и украшеніями. Время—1693 (*ՌՃԽԲ*). Писецъ вардапетъ Мкртичъ Аштаракскій писалъ для молодого племянника Іоанна. Художникъ—мастеръ Саргисъ.

КАНОНЫ (Богослужебныя пѣсни), ՇԱՐԱԿԱՆ.

Въ записи въ концѣ рукописи писецъ между прочимъ говоритъ:

Մի խնայէք զողորմին քանզի բազում նեղութեամբ գրեցի. զի եղանակն ձիւնաբեր էր և ես ծիրացեալ և 'ի լուսոյ նուազեալ զոր Հոկտեմբերի սկսայ և 'ի մարտի աւարտածի (sic) *յուսադրութեամբ Սարգիս վարպետին քանզի ես զոր ինչ գրէի նա ծաղկէր իսկոյն՝ զոր տր Յս յոյժ բնաւից տացէ նմա վարձս ըստ վաստակոց նորին ևն։*

№ 101.

43 л. in—12⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XVII—XVIII в.

КАЛЕНДАРЬ съ разными чертежами и таблицами, ՏՕՄԱՐԱՏԵՏՐ.

№ 102.

487 стр. in—12°, на синей бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XVIII—XIX в.

ТОЛКОВЫЙ СЛОВАРЬ, ԲԱՌԱՐԱՆ ԱՌՁԵՌՆ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ.

При объясненіи словъ дѣлаются ссылки какъ на духовныя, такъ и на свѣтскія книги; объясняются и народнія (աշխարհաբար) слова; иногда слова объясняются груз. словомъ. Вотъ два три примѣра:

Անմեղ ‖ *խուզ. առատ .1.1։ կ. Նմա- նութիւն է մերձ նշանակուած. պէս- պէս օրինակը. որպէս նշանակէ խոր- հրդականութիւն. զոր լուծանելն է գծուարին խնոս.* 8. 84. *խայտառա- կանք։ 2 մկ.* 6. 10։

Խաւարդ. է անուն ծառ բանջա- րոյ։ Թոք ‖ ջեզար սպակոյ. 2 *Թագ.* 18. 33. ფილტვი. *Հօանք. Թաւանել կամ կորել գծիւկ որթոյ. զի սըր- ղաբեր լեալ որթն.* გასხლვა ვაზისა.

№ 103.

149 стр. in—12°, на бумагѣ, частью круглымъ письмомъ (բոլորգիր), частью скорописью (նօտրգիր), въ кожаномъ переплетѣ.

МОЛИТВЫ ВЪ СТИХАХЪ и ПРОЗѢ, ՏԵՏՐԱԿ ԱՂՕԹԻՑ.

№ 104*.

Рукопись написана въ 1865 г.

ИЗЪ КАНОНОВЪ (Богослужебныхъ пѣсенъ) ПОКАЯНІЯ.

М. К.: *Տէարակ քարոզուածոյ յա- պաշխարութեան շարականաց, 'ի ձմեռագրեաց զաղուտ փոփոխելով. Տրդատեան 'ի միաբանից սրբոյ Սեւա- նայ, ձեռն փշաստաղատութեան. գրեալ 'ի* 1865 *ամի։*

№ 105

225 стр. in—8°, на синей бумагѣ, круглымъ письмомъ (объясняемыя слова) и скорописью (толкованія), въ досчатомъ переплетѣ съ сорванной кожею. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XVIII—XIX в.

ГЛОССАРІЙ, ԲԱՌԱՐԱՆ, книжнаго армянскаго языка съ объясненіями на народномъ языкѣ.

№ 106.

350 стр. in—12°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Писецъ діаконъ Арутюнъ Тифлисскій. Даты въ записи, имѣющейся въ концѣ рукописи, нѣтъ. На видъ рукопись XVII—XVIII в.

СБОРНИКЪ МОЛИТВЪ СВ. УЧИТЕЛЕЙ (ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ), ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ԱՂՕԹԻՑ.

№ 107.

274 стр. in—8°, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ кожаномъ переплетѣ. Рукопись дописана 1 Марта 1855 г. инокомъ Арутюномъ Хач. Марджанянцомъ Ширакскимъ для Севанской братіи.

СБОРНИКЪ КАНОНОВЪ ИЗЪ РАЗНЫХЪ УЧИТЕЛЕЙ ЦЕРКВИ И ПОУЧЕНІЕ СВЯЩЕННИКА САРГИСА.

1. *Կանոնագիրք։*
2. *Աշխարհքի և մնանալոյ քրոց ատեր՝ ատխուածհոգէ բանք Արտա-*

դիտալք 'ի Սարգիսէ ումեմնէ պիտակ անուամբ քհնյէ սակս վարժման ան-ձին իւրոյ։

№ 108 [1]).

415 стр. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Записи нѣтъ. Рукопись возобновлена въ 1857 г. и снабжена указателемъ. На видъ рукопись XVIII—XIXв.

ТРУДЫ ВАРД. ГЕОРГІЯ, НѢСКОЛЬКО КРАТКИХЪ ГЕОГРАФІЙ, ВЪ ЧИСЛѢ НИХЪ ГЕОГРАФІЯ ВАРД. ВАРДАНА (*Նորոգ Թարգմանչին և երկրորդ լուսաւորչին*), ЗАМѢТКИ ОБЪ ЕРЕТИКАХЪ, СТИХИ ВАРД. АРИСТАКЭСА (*Վս՜ ծառազատկին Հոռոմոց որ յոյնք կոչին*) И ПУТЕШЕСТВІЕ ЕПИСК. ЕРЗНКАЙСКАГО ВЪ СТРАНУ ФРАНКОВЪ (*պատմութիւն Փռանկաց երկրին զոր տեսեալ եզնկացի Սար[կ]ոս եպսն. և գրեաց(°) կքչքացն վոր [տե]սի աչօք իմօք և զորպիսութիւն որ է այսպէս*)։

№ 109.

[(ժն×12)+29=) 209 л. in—16⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*) въ досчатомъ переплетѣ. Время—1432 г. (ՊՁԱ). Мѣсто—Трапезундъ. Писецъ—инокъ Яковъ. Рукопись дефектна въ концѣ. Запись находится за статьею о чудесахъ въ Антіохіи.

ИСТОРІИ ИЗЪ ЖИЗНИ СВЯТЫХЪ ОТЦОВЪ, ИЗРЕЧЕНІЯ И МЫСЛИ XII ОТШЕЛЬНИКОВЪ (*Խուսք, մտածութիւնք և խոր-հուրդք . ժբ. միայնակեցացն*), О ЧУДЕСАХЪ ВЪ АНТІОХІИ (*Վս՜ սքանչելեացն որ յԱնտիոքի վասն կուսանաց եղեն*), АКРОСТИХЪ НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО (ВЪ АКРОСТИХѢ ЧИТАЕТСЯ АЛФАВИТЪ: *Ած ա-նեղ են... Բանդ որ ի ծոց են*) И РЯДЪ ПРОПОВѢДЕЙ (*Քարոզք*).

№ 110.

[(լա×12)+27=] 399 л. in—12⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ нотными знаками и украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1464 (ՋԺԳ). Мѣсто монастырь Аргеланъ въ области Арберани (въ рукописи *'ի յերկիրս Տարբերունոյ*). Писалъ по просьбѣ Вардана, настоятеля Мецопской обители, монахъ Лазарь, которому не довелось дожить до окончанія рукописи.

БОГОСЛУЖЕБНЫЯ ПѢСНИ, ՇԱՐԱԿԱՆ·

Изъ записи въ концѣ рукописи:

Արդ աղաչեմ զձեզ հայրք և եղ-բարք յիշեցէք... զքահանայապետ փի-լիսոփայն զՎարդան կրօնաւորն ղստա-ցող սորա և զքարի նահատակ զԹով-հաննէս հոգևոր որդին իւր են։

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ ով հայրք և եղբարք զսուտ անուն էրէց զազա-րիայ. որ զշարականըս խազեցի. և ըստ կարի յիշատակարանս գրեցի. և զՄկրտիչ կրոնորն. և զծաղկող վարդեան. զՄինաս կրաւնաւորն. և զյակոբ կրոնորն որք աշխատեցան 'ի փառն փոշ խողէն. են։

---

[1]) Слѣдующія три рукописи, стоящія въ библіотекѣ рядомъ съ послѣднею (№ 107), не внесены въ Монастырскій каталогъ 1870-го гола и не снабжены ярлыками съ номеромъ и обычною надписью *'ի գրեանց գրատան Անապատին Սևանու.*

ХРОНОЛОГИЧЕСКІЙ СПИСОКЪ РУКОПИСЕЙ

а) Съ точною датою:

По Р. Хр.			
965	(М. К.)	№	1.
1280	—	»	7.
1304	—	»	10.
1315	—	»	20.
1420	—	»	43.
1425	—	»	11.
1427	—	»	8.
1432	—	»	109.
1438	—	»	51 а.
1451	—	»	15.
1464	—	»	42.
1464	—	»	110.
1471	—	»	11.
1490	—	»	5.
1491	—	»	17.
1559	—	»	4.
1594	—	»	27.
1603	—	»	6.
1620	—	»	31.
1625	—	»	84.
1634	—	»	88.
1640	—	»	35.
1646	—	»	96.
1647	—	»	14.
1651	—	»	18.
1660	—	»	99.
1664	—	»	21.
1666	—	»	91.
1669	—	»	29.
1677	—	»	24.

По Р. Хр.			
1678	(М. К.)	№	75.
1678 } 1697 }	—	»	59.
1683	—	»	20.
1683	—	»	64.
1685	—	»	22.
1693	—	»	100.
1697	—	»	77.
1699	—	»	83.
1699	—	»	37.
1702 } 1711 }	—	»	79.
1719	—	»	65.
1720	—	»	72.
1754	—	»	50.
1758	—	»	94.
1766	—	»	25.
1774	—	»	67.
1793	—	»	97.
1793	—	»	98.
1804	—	»	93.
$180^6/_9$	—	»	63.
1814	—	»	45 и 46.
1828	—	»	53.
XIX в.	—	»	62.
1833	—	»	49.
1835	—	»	71.
1855	—	»	107.
1865	—	»	140.

b) съ предѣльною датою, на основаніи записей и приписокъ:

По Р. Хр.				По Р. Хр.			
X в.	—	№	2.	1634—1648	—	№	16.
до 1020(М.К.)	—	»	9.	до 1644	—	»	92.
до 1227	—	»	32.	— 1694	—	»	33.
1321—1793	—	»	80.	— 1751	—	»	38.
1389 (?)	—	»	85.	— 1756	—	»	30.
около полов. XV в.	—	»	41.	съ 1757	—	»	58.
XV в.	—	»	23.	до 1826	—	»	74.

XVIII—XIX до 1857—№ 108.

c) съ предѣльной датою, на основаніи палеографическихъ данныхъ:

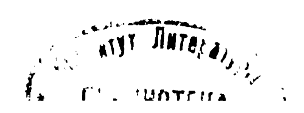
X в. (М. К.)	—	№	3.	XVI—XVII в.	—	№	52.
XIV в.	—	»	61.	XVI—XVII в.	—	»	81.
XV—XVI в.	—	»	51.	XVII—XVIII в.	—	»	66.
XV—XVI в.	—	»	60.	XVII—XVIII в.	—	»	86.
XV—XVI в.	—	»	68.	XVII—XVIII в.	—	»	101.
XV—XVI в.	—	»	69.	XVII—XVIII в.	—	»	106.
XV—XVI в.	—	»	78.	XVIII—XIX в.	—	»	76.
XV—XVI в.	—	»	87.	XVIII—XIX в.	—	»	82.
XV—XVI в.	—	»	89.	XVIII—XIX в.	—	»	102.
XV—XVI в.	—	»	90.	XVIII—XIX в.	—	»	105.
XVI в.	—	»	95.	XIX	—	»	70.
XVI—XVII в.	—	»	12.	XIX	—	»	73.

Между перечисленными рукописями съ предѣльной датою, возможно, найдутся экземпляры съ точной датою, ускользнувшею отъ моего вниманія, а также окажутся какія либо хронологическія данныя для опредѣленія времени оставшихся непріуроченными десяти рукописей №№ 13, 26, 28, 34, 36, 39, 4[illegible] 47 48 и 103.

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕНЪ.

Буква h, транскрипція армянскаго հ, не принята въ разсчетъ при составленіи алфавитнаго порядка.

Hay

2-50

DATE DUE			

